ZSIDÓ POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 790 Ft
2020. szeptember / XXXII. évfolyam 7. szám

szombat

A járvány és a zsidó közösség

Trianon 100

Kováts Judit, Romsics Gergely, Szathmáry István Pál,
Vajda Mihály, Valcz Péter, Végel László, Wekerle Szabolcs

ÚJÉVI KÖSZÖNTŐ

A Magyarországi Cionista Szövetség a SZOMBAT folyóirat szerkesztőségének
és minden kedves olvasójának békés, eredményekben gazdag
5781. zsinagógai évet kíván.

Elemezve a letűnő 5780. évet nincs szégyenkezni valónk. Mind a szervezeti, mind az egyéni közösségmegtartó tevékenységünk a járvány okozta bezártság és korlátozottság ellenére eredményes. Kívánom, hogy erre az alapra építve küzdjünk tovább a covid vírus rombolása ellen mind az egészségünk megőrzése, mind az együttműködés, a zsidó hagyománykövetés, a közösségeink fenntartása és működtetése érdekében!

Ehhez a közös munkához barátainknak, együttműködő partnereinknek,
a magyarországi zsidóságnak az Élet Könyvébe
hosszú életre való beírást és bepecsételést kívánunk!
Figyeljünk együtt a sófár - reményeink szerint nem csak online - hangjára!

dr. Kardi Judit elnök

TARTALOM

4 | Gadó János:
Megváltás és forradalom

7 | Zsidó szervezetek
a koronavírus idején

7 | „Krízisvonalakat
nyitottunk, önkénteseket
szervezünk”
(Heisler András elnök)

8 | „Orvosi ellátásban is
tudunk segíteni”
(Köves Slomó vezető rabbi)

9 | Meglátni a lehetőséget
a válsághelyzetben
(Fritz Zsuzsa igazgató)

9 | Online istentiszteletek
(Kelemen Katalin rabbi)

10 | „Oktatóink jobbára
rögtönöztek”
(Dr. Vajda Károly rektor)

11 | A pedagógusok tíz évet
fejlődtek digitális téren
(Kovács Bernadett igazgató)

12 | Az online oktatás
nem újdonság
(Köves Dvora főigazgató)

13 | Adni valamit
a bezártságban
(Kirschner Péter elnök)

13 | A sportélet leállt
(Jusztin Ádám elnök)

14 | Szalai Miklós:
Kettős szorításban
(Erdélyi zsidó identitás(ok)
Trianon után)

18 | Kováts Judit:
Hétköznapi Trianon

20 | Romsics Gergely:
Trianonról, nehézkesen

24 | Szathmáry István Pál:
Nem skanzen

25 | Vajda Mihály:
Szubjektív zsidó Trianon

27 | Valcz Péter:
Trianonul érzem magam

29 | Végel László:
A nemzetállam albérlői

31 | Wekerle Szabolcs:
Soros az esztenán

33 | Összekötni a segítő-
készséget a rászorultsággal
(Interjú Horn Tamással, az
Adománytaxi megálmodó-
jával és működtetőjével)

14–17. KETTŐS SZORÍTÁSBAN

szombat

2020. szeptember
5779. elul-tisri

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület
folyóirata
Megjelenik évente tízszer

Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor, Itamár Jáoz-Keszt
Komoróczy Szonja Ráhel
Korányi László, Kovács András
Novák Attila

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor főszerkesztő
Gadó János szerkesztő
Muraközi Zsóka szerkesztőségi titkár
Magó Katinka pénzügyek

Állandó külső munkatársak:
Uri Asaf, Bassa László, Bóka B. László
Csáki Márton, Mátraházi (Suematra) Zsuzsa
Németh Ványi Klári, Szarka Zsuzsa
Várnai Pál

A megjelenést támogatja:
Amerikai Joint Magyarország
Mazsihisz
Mazsök
Nemzeti Együttműködési Alap
Nemzeti Kulturális Alapprogram

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi

Terjeszti a Lapker Rt.

A kéziratok szerkesztése lezárult:
2020. augusztus 3-án

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1054 Budapest, Tüköry utca 3.
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org

Címünk az interneten:
http://www.szombat.org

Egyéves előfizetői díj: 6950 Ft

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat" számú alszámlán

Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.
HU ISSN 0865-3844

Felelős kiadó:
Kirschner Péter, a Mazsike elnöke

Nyomdai előállítás: Pannonia Nyomda Kft.

Gadó János

MEGVÁLTÁS ÉS FORRADALOM

George Floyd halála az antirasszista forradalom megváltó pillanata, mint amilyen a kereszténységben Jézus kereszthalála vagy a francia forradalomban a Bastille ostroma.

Kísértet járja be a nyugati világot: az antirasszizmus kísértete. Szent megtisztulás vágyában egyesülnek az Egyesült Államok és Nyugat-Európa haladás hívő tömegei és vezető szellemi/tudományos/politikai körei. Az amerikaiak a rabszolgaság, az európaiak a gyarmatosítás intézménye fölött gyakorolnak bűnbánatot. Meg akarnak tisztulni a rabszolgatartók/gyarmatosítók minden emlékétől – így a hajdani protestánsok szobordöntő dühével esnek neki Kolumbusz Kristóf, George Washington, Winston Churchill szobrainak. Mintha nyugati kultúra szimbolikus sarokpontjait akarnák lerombolni.

1.

A nyugati baloldal, a felvilágosodás gyermeke, ateizmusban fogant, de vallásos jellegű hiedelmekre, megváltásra és katarzisra az ő követőinek is szükségük volt. Így a keresztény megváltást náluk az elnyomottak felszabadítása helyettesítette. („Ha majd minden rabszolga-nép/Jármát megunva síkra lép…")

A jakobinusok rövidéletű uralma után elsőként az Oroszországban hatalomra jutott bolsevikok építették fel tartósan új, szekuláris egyházukat a befejezett megváltás mítoszára és ragaszkodtak ahhoz, hogy az uralmuk alatt álló tömegek már a megváltott világban élnek. (A megváltás nagy és üdvözítő pillanatának a Téli Palota ostromát tették meg.). Művük nem volt nagyon sikeres: az elnyomás elleni kérlelhetetlen harc jegyében a legborzalmasabb elnyomó rendszert sikerült létrehozniuk – otthon és a világ sok szerencsétlen országában.

A nyugati világban véghezvitt folyamatos reformok, amelyek igyekeztek a társadalmat élhetőbbé és hatékonyabbá tenni, nem jártak a megváltás katartikus élményével, elmaradt a forradalmak pusztító gyönyöre, de hosszabb távon sikeresebbnek bizonyultak.

1968-ban a nyugati baloldali diákság még eljátszott egy forradalmat, de az már nem járt jelentősebb rombolással és a nyomában felcsapó energiákat a társadalom autokrata struktúráinak demokratizálására, a különböző hátrányos helyzetű csoportok (nők, melegek, rokkantak, etnikai kisebbségek, bevándorlók) helyzetének javítására fordították. Ekkor kezdték felfogni a Holokauszt súlyát is.

1989 – a szovjet típusú felszabadítás hivatalos bukása – után a fent említett kisebbségi csoportok felszabadítása bekerült a mainstream-be, gyakorlatilag hivatalos ideológia lett.

Itt azonban fennakadások mutatkoztak: a nők, a melegek, a rokkantak „felszabadítása" – öntudatra ébredésük és beilleszkedésük a felsőbb osztályokba – jól sikerült. A más etnikumúak – harmadik világból származó bevándorlók Európában, feketék Amerikában – felemelése sokkal nagyobb kihí-

vásnak bizonyult, amivel a nyugati világ a mai napig birkózik.

George Floyd halála most felvillantotta az illúziót, hogy e feszítő problémát egyetlen forradalmi lendülettel, egyetlen hatalmas nekibuzdulással megoldják, az „elnyomás struktúráit" egyetlen katartikus és elsöprő lendülettel fölszámolják. (Defund the police!")

George Floyd halála az antirasszista forradalom megváltó pillanata, mint amilyen a kereszténységben Jézus kereszthalála vagy a francia forradalomban a Bastille ostroma. Így lett a Floyd halála utáni erőszakos megmozdulásokból, fosztogatásokból és gyilkosságokból nagyon is megbocsájtható „forradalmi erőszak".

Egy rendőr térdet hajt egy George Floyd grafitti előtt Houstonban

2.

Amerikában a feketék felszabadításának és felemelésének amúgy is erős vallásos háttere van, hiszen a mozgalom félig-meddig megváltóként számon tartott alakja és mártírja, Martin Luther King maga is keresztény lelkipásztor volt. Legnagyobb beszédei ugyan az emberek egyenlőségéről, tehát világi megváltásról szóltak, ezeket azonban a vallásos prédikációk nyelvezetén adta elő. Munkásságában tehát egyesült vallásos és világi messianizmus.

A nagy baloldali elbeszélés az elnyomottak küzdelméről és minden elnyomott szövetségéről úgyszintén erős vallásos felhangokkal bír. Ebben a nagy küzdelemben az alul lévőknek mindig igazuk van és ez másképp nem is lehet. Mint ahogy a népmesében a szegénynek mindig igaza van a gazdaggal szemben, mint ahogy a marxi elméletben a proletárok az igazság és a haladás letéteményesei a burzsoákkal szemben, úgy a mai polkorrekt világkép szerint a feketéknek igazuk van az elnyomó és rasszista fehérekkel szemben, az elnyomott palesztinoknak az földjüket bitorló cionistákkal szemben, stb.

Így természetesen a fehéreknek térdet kell hajtani George Floyd – tágabb értelemben a rabszolgasorba vetett afroamerikaiak – szenvedései és igazsága előtt. A Demokrata párt legelső emberei – Nancy Pelosi házelnök és Joe Biden elnökjelölt ezt meg is tették. Ezzel, úgy tűnik, a Demokrata Párt a felszabadító vallást beemelte hivatalos programjába.

A nyugati világ országai történelmüknek új és érdekes periódusát élik. Az egyedülálló fejlettség, a soha nem látott jólét és a megkérdőjelezhetetlen gazdasági, politikai és kulturális vezető szerep egyfelől; a 20. századi történelem egyedülálló borzalmainak emléke másfelől azt eredményezte, hogy a nyugati világ mértékadó közvéleménye fogékonnyá vált az önvizsgálatra, belátta, hogy „a múltat be kell vallani". Más régiók, más kultúrák esetében ilyen törekvés nem tapasztalható. Angela Merkel nagy gesztusa másfél millió menekült/migráns befogadására erről a szembenézésről szól. A hajdan kirekesztő Németország most befogadással kompenzálja 20. századi bűneit.

A radikalizálódó nyugati baloldal, ennek az önvizsgálatnak a zászlóvivője, most ért el oda, hogy megtegye a nagy gesztust, a térdhajtást a hajdani rabszolgák/gyarmati népek mai utódai előtt.

3.

Ebben a hirtelen fellángolt új felszabadító vallásban a véletlenek összjátéka folytán George Floydnak jutott a megváltó szerepe, aki ártatlan és szenvedésével megváltja a rasszista világ bűneit. Szent lett belőle, érinthetetlen, akiről halála lemosta minden korábbi gyarlóságát, aki megtisztultan emelkedik a magasba, ahová halandók rágalmai nem érnek fel.

George Floyd ikonná vált – a szó szoros és átvitt értelmében. Portréi hatalmas falfestményeken láthatóak Amerika-szerte – merthogy a grafitti a mai kor freskója.

Mártíriumában fontos szerepet játszott a modern technika. Azelőtt – mobiltelefonok híján – a halált ritkán közvetítették egyenes adásban. Ha ilyesmi sikerült, az világhírre esélyes kép volt, mint Robert Capa képe a milicista haláláról.

A halál pillanata, mint az adoráció tárgya, archaikus mélységben gyökerezik a nyugati kultúrában. A katolikus vallás képi világának középpontjában több mint ezer éve Jézus kínszenvedése és kereszthalála áll – amelyet minden lehetséges módon megörökítettek, és amelynek szinte minden katolikus templomban megkülönböztetett helye van. (Mellette a különböző szentek mártírhalálának is komoly jelentősége van.)

A George Floyd haláláról készült felvétel ezeket az archaikus mélységben élő indulatokat szabadította el.

Az ártatlan szenvedése, amivel az emberfia a világot váltja meg, a nyugati világ alapelbeszélése. Alighanem ezért érezte most a fél világ érintettnek magát, ezért fejezte ki megbotránkozását vagy két tucat állam és kormányfő, a pápát is beleértve. Míg az eredeti történetben Jézus, az ártatlanság szimbóluma szenved kínhalált a római katonák és zsidó papok gonoszságának áldozataként, itt, a modern változatban az elnyomott fekete férfi az, aki a rasszista Amerika és a gonosz fehér rendőr áldozatává válik. A szimbolika olyan erejű, hogy félresöpör minden más megfontolást. Ezért ereszkednek féltérdre emléke előtte az új vallás hívei, és ezért követelik ezt másoktól is.

A 8 perc 46 másodpercig (ennyi ideig vergődött a szerencsétlen Floyd az őt leszorító rendőr térde alatt) tartó térdelő rituálék és

Floyd szüntelenül idézet utolsó mondata („I can't breath") szintén a Passió történetét idézik, amelyet a templomfestők szenvedélyes részletességgel szoktak ábrázolni.

4.

Az új vallás tételeivel nem kompatibilis tények a hívők számára nem léteznek. Ezért nem érdekel senkit George Floyd bűnözői múltja, vagy például annak a David Dorn nevű, 77 éves, becsületben megőszült fekete rendőrnek a halála, akit egy (szinté fekete) fosztogató lőtt le, miközben egy üzletet próbált védeni. Dorn ott feküdt a járdán, míg el nem vérzett. Az erről készült videófelvétel azonban nem lett robbanásszerű változások elindítója.

A jó rendőr sztorija itt most nem kompatibilis a rasszista rendőrségről és az ártatlan áldozatról szóló vallásos elbeszéléssel. David Dornt csak Trump elnök méltatta, ez pedig olaj volt a tűzre, mert Trump köztudomásúan az új, antirasszista vallás ellensége: egy bibliával a kezében odaállt a (tüntetők által előző nap megrongált) St. John's Episcopal Church elé fényképezkedni. Amivel csak még jobban feldühítette a polkorrekt vallás híveit, hiszen ezzel azt üzente, hogy még mindig a régi vallás az érvényes, nem az új.

5.

Érdekes tézist fejteget a Wall Street Journalnak adott interjújában Gary Saul Morson történész, a 19. századi orosz radikális mozgalmak jó ismerője. A most zajló amerikai tüntetéssorozatot összehasonlítja az 1992-es Los Angeles-i zavargásokkal, melyet hasonló eset váltott ki – egy részegen száguldozó fekete fiatalt fehér rendőrök összevertek. Az esetet valaki filmre vette, a rendőröket bíróság elé állították, de az esküdtszék felmentette őket, amire egy hónapig tartó, 50 halottat és egymilliárd dolláros kárt eredményező tombolás volt a válasz. Az ügy világszerte elképedést váltott ki, de akkor, annak nyomán nem lángolt fel olyan lázasan az antirasszista vallás, mint most.

Miért? Mert most az amerikai (túlnyomórészt fehér) baloldali elit is támogatja az elégedetlenkedő feketéket – véli Morson professzor. Mint ahogy 120 évvel ezelőtt Oroszországban az „intyelligencija" is egyértelműen támogatta a radikális, a rendszer erőszakos megdöntésére törekvő mozgalmakat. Az intelligenciához tartozás kritériuma nem az volt, hogy mennyire képzett valaki, hanem az, hogy mennyire rendszerellenes.

A felszabadító ideológiát valló és radikalizálódó nyugati baloldal és a fekete radikálisok most találtak igazán egymásra. A nyugati baloldal felszabadító vallása és a Black Lives Matter mozgalom sérelmi politikája egyesült, ebből keletkezett az a robbanó elegy, amelyből hirtelen hatalmas erővel felszárnyalt az új vallás, amely most magával sodorja az amerikai elit jelentős részét.

6.

A 20. századi tapasztalatok után a nyugati ember hajlamos a civilek pártját fogni az egyenruhásokkal szemben. A fasiszta és a kommunista erőszakszervezetek jogtiprásai után a nyugati ember számára az egyenruha gyanús.

Floyd halála most elmosott minden kételyt: az új vallás szerint az egyenruha az elnyomóké, velük szemben csakis a civileknek lehet igazuk. (Ezt a hamis ikonográfiát jól ismerjük: a nyugati operatőrök kedvenc témája a palesztin civilekkel szembenálló „állig felfegyverzett" izraeli katonák.)

Az új vallás híveit nem érdekli, hogy a szövetségi és a helyi adminisztráció legkülönfélébb posztjain (rendőrfőnök, polgármester, kormányzó, kongresszusi képviselő, bíró, katonai parancsnok, valamint az Egyesült Államok elnöki tisztsége) tízezer számra szolgálnak feketék és más kisebbséghez tartozók, ami mintha cáfolná az intézményes rasszizmus vádját.

Az egyetemes felszabadítás vallásának alaptétele: az elnyomottak nevében harcolni kell az elnyomók ellen. Így az új vallás hívei nem tehetnek mást, minthogy ignorálják vagy távolítják a fenti tényeket és kijelentik: a rendőrség – és az államgépezet – minden látszólagos változás ellenére megmaradt „intézményesen rasszistának".

Ahogy a marxizmus ragaszkodott a munkásosztály elnyomorodásának téziséhez, úgy ragaszkodnak a mostani progresszívek a feketék nem múló elnyomásának téziséhez.

Amelyet most – a megváltás katarzisa után – forradalmi lendülettel akarnak felszámolni.

A szobordöntések ennek a forradalmi lendületnek a megnyilvánulásai: azt hiszik, hogy ha ledöntik a régi világ szimbólumait, akkor ezzel azok a régi struktúrák is ledőlnek, amelyek a feketék felemelkedését gátolták.

7.

A fejlett demokráciák folyamatosan építik a szabadság intézményeit, vagyis nap, mint nap szembenéznek önmagukkal és igyekeznek tökéletlenségeiket korrigálni.

Előfordul azonban, hogy egy közösség a szabadság intézményeinek építése helyett a permanens szabadságharc útjára lép. Az ilyen közösség nem tud szembenézni magával és a valódi kihívásokkal, ehelyett idegennek kikiáltott csoportokat vádol rossz sorsáért, és falra festett ellenségekkel hadakozik.

A gyarmati sorból függetlenné váló országok jellegzetes útja, hogy a fehér gyarmatosítók elkergetése után, öntudatosan elhajítják a gyarmatosítók – vagyis a nyugati demokráciák – fejlett intézményeit is.

A nyugati értékrendet öntudatosan elhajító arab világ – ezen belül különösképpen a palesztinok – a legjobb példa a permanens szabadságharcra. A palesztinok az ezüst tálcán kínált szabadság (Camp David-i béketerv) helyett választották az – intifádának nevezett – permanens szabadságharcot.

Ez a nagy paradoxon: az egykori fehér elnyomók/rabszolgatartók utódai (vagyis a nyugati demokráciák) olyan tudásalapú társadalmat működtetnek, amelynél jobbat eddig semmiféle forradalommal és szabadságharccal nem sikerült előállítani.

8.

A nagy kérdés az, hogy az amerikai fekete közösség radikálisabb tagjai – és a féligmeddig hivatalos képviselőjüknek tekintett Black Lives Matter (BLM) mozgalom – a szabadságot választják (ahová nem vezet királyi út) vagy a sokkal nagyobb lelki gyönyörűséggel járó, ám sehova nem vezető permanens szabadságharcot.

Martin Luther King polgárjogi harcos volt: elismerte a fehér amerikaiak által felépített társadalom értékeit, de teljes egyenjogúságot követelt ebben a feketék számára is. A befogadásért cserébe a lojalitást kínálta.

Mellette azonban ott volt a másik alternatíva: Malcolm X. Az iszlám hitre tért radikális fekete aktivista nem hitt az integráció lehetőségében, és mindenestül elvetette az amerikai („fehér") demokráciát. Az ő befo-

lyása az amerikai feketékre szintén nem elhanyagolható.

Vajon e két felfogás között hol helyezkedik el a BLM?

9.

A pillanatnyi forradalmi/vallásos hangulat evidens módon nem a lassú építkezésnek kedvez.

A mártírkultusz (az új istenség tisztelete) és a szobordöntögetés (régi bálványok ledöntése) nem a demokrácia intézményeinek fejlesztéséről szól.

A BLM polgárjogi, de erőteljesen proteszt mozgalom is. A nevében rejlő valódi üzenet egy súlyos vád: a többségi fehér Amerika számára a fekete életek nem számítanak.

A BLM térd- és főhajtást követel a fekete áldozatok előtt – ha azok a fehérek áldozatai. Bírálói szerint jóval kevesebbet foglalkozik azzal a – jóval nagyobb számú – fekete áldozattal, akiknek gyilkosai a fekete közösségből kerülnek ki.

A mozgalom egyes csoportjai nyíltan rokonszenveznek a szélsőséges, fekete fajvédő, antiszemita *Nation of Islam* nevű szervezettel és annak hírhedt vezetőjével, Farrakhan „tiszteletessel". Ugyanilyen nyilatkozatot tett nem egy fekete „celeb" – viszont szinte senki nincsen aki a fekete közösségből elítélné Farrakhan vállallhatatlan kijelentéseit.

A BLM mozgalmon belül sokan szolidárisak a palesztinokkal, akik a terméketlen, permanens szabadságharc világbajnokai.

Így a BLM legalábbis fogékony a sérelmi politikára, a permanens szabadságharc szellemére.

A „rendszerszintű rasszizmus" fogalma, amelyben most a BLM és a baloldal kiegyezett, a „fehér elnyomás" vallásos tételének újrafogalmazása szociológiai nyelven.

10.

A robbanásszerűen terjedő új vallás valójában a nyugati demokráciák identitás-problémájáról szól. Miután a Holokauszt bűneitől „megtisztultak" most a gyarmatosítás/rabszolgatartás bűneitől akarnak megtisztulni.

De a puritánokra mindig jellemző volt, hogy mélységes hitük gyakorlati pragmatizmussal párosult. Ha másban nem, ebben bizakodhatunk most is: a forradalmi katarzis középtávon az intézmények további építésében és nem rombolásában fog folytatódni.

ZSIDÓ SZERVEZETEK A KORONAVÍRUS IDEJÉN

Hogyan alakult a zsidó közélet 2020 első félévében, a koronavírus járvány hónapjaiban, melyhez hasonlót utoljára 1918-ban, a spanyolnátha járvány idején élt meg a világ?

Megkérdeztük a nagyobb zsidó szervezetek és oktatási intézmények vezetőit:

- Mit tehet ilyen esetben a közösség?
- Hogyan oldhatók meg az istentiszteletek?
- Hogyan lehet így Pészachot ünnepelni?
- Ki mit tesz az idősekért?
- Szerveznek-e bármilyen online eseményt a közösségnek?
- Hogyan tartják a kapcsolatot az emberekkel?

Összeállításunk a Szombat honlapján jelent meg még a járvány tavaszi tetőzése előtt. Alább ennek tömörített változatát olvashatják. A válaszok az akkori állapotokat tükrözik, de minthogy a járványveszély továbbra is fennáll, ma is érvényesek.

„KRÍZISVONALAKAT NYITOTTUNK, ÖNKÉNTESEKET SZERVEZÜNK"

Heisler András, Mazsihisz-elnök

Mit tehet ilyenkor a közösség?

A legfontosabb, hogy a közösség tagjai elkezdjenek jobban figyelni egymásra. Vegyék észre, ha valakinek mentális vagy fizikai problémái vannak, ha szüksége van segítségre, vagy jó szóra. A fiataloknak meg kell érteni, mit jelent az időseknek a négy fal közötti magány, az öregeknek pedig azt, hogy milyen frusztrált helyzetben vannak a home office-os szülők a hátuk mögött tomboló kicsiny gyerekekkel. Empátia, egymás problémáinak megértése, segíteni akarás. Ez ma a legfontosabb.

Hogyan oldhatók meg az istentiszteletek?

A 21. század kommunikációs lehetőségei segítségével az on-line istentiszteletek szá-

mos platformon működnek. Neológ rabbijaink Budapesten és vidéken is indítottak mindennapi reggeli, délutáni és esti imádkozást, s ünnepeinkre is felkészülten „fogadjuk" híveinket. Tapasztalataink szerint e kényszerhelyzetet közösségünk várakozáson felül akceptálja. Annyiban talán még hozadéka is van a bezártságnak, hogy sokan most szembesülnek a közösséghez tartozás fontosságával, magával a közösség erejével. Mindenestre, erre valami egyszerűbb módszert is kitalálhatott volna a Mindenható.

Mit tesznek az idősekért?

Krízisvonalakat nyitottunk, önkénteseket szervezünk, segítünk a bevásárlásokban, gyógyszerbeszerzésben, kutyasétáltatásban, ha kell egyszerűen meghallgatjuk és szeretjük őket. Tudjuk, vannak olyan egyedülállók, akikhez nem jutnak el információink. Sokszor ők vannak a legkritikusabb helyzetben. Ezért meglévő adatbázisaink és személyes kapcsolatok segítségével mi lépünk kezdeményezőleg.

Hogyan lehet így Pészachot ünnepelni?

Nehezen. Nem javasoljuk a „nagycsaládi" széder estéket. Egészségünk biztonsága felülírja érzelmeinket és mindenkinek azt javasoljuk, széderezzen otthon, szűkebb családja körében. Nálunk négy generációnak kellene egy asztalhoz ülnie, helyette Budapest különböző pontjain, négy helyen fogunk széderezni. Neológ rabbijaink véleményét kikértem, ők az internetes kapcsolatot (Zoom-ot) nem tudják bátorítani, de – csak és kizárólag az idei széderen – nem is tiltakoznak, ha valaki családi körben e módszerhez folyamodik".

Hogyan tartják a kapcsolatot az emberekkel?

Online, telefonon, honlapunkon, a facebookon keresztül, önkénteseink által, ahogy csak lehet. A napokban végigtelefonáltam szinte az egész országot: minden vidéki közösségünk online, vagy telefonos kapcsolatban van a hívekkel, s nincs olyan hitközségi tag, aki ellátatlan lenne. Ez biztató.

„ORVOSI ELLÁTÁSBAN IS TUDUNK SEGÍTENI"

Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség – Köves Slomó vezető rabbi

Mit tehet ilyenkor a közösség?

Az EMIH – Magyar Zsidó Szövetség saját operatív törzs felállításáról döntött, hogy a vírushelyzet alakulását folyamatosan nyomon követve, tartsa a kapcsolatot a koronavírussal kapcsolatos intézkedéseket koordináló országos operatív törzzsel, és a legfrissebb fejleményekkel, változásokkal, esetleges teendőkkel kapcsolatban naprakész tájékoztatást nyújtson a közösség tagjai számára.

Ezen felül az EMIH információs központot indít, amelyen már a közeli jövőben magyar, angol, illetve héber nyelven elérhetővé tesz minden, a koronavírussal kapcsolatos naprakész információt. Az EMIH határozott lépéseket tett a hazai kóser élelmiszerellátás biztosítása érdekében is, ezért a koronavírus-járvány miatt kialakult helyzetben sem kell tartani attól, hogy az élelmiszerekhez való hozzáférésben zavarok keletkezhetnének. Ezzel összefüggésben mindenki, akinek napi kóser menüre van szüksége, az Óbudai Hitközségtől meg tudja rendelni a számára szükséges mennyiségben. Ugyanígy, amennyiben bárkinek a koronavírustól független egészségügyi problémája van, az EMIH az ezekkel kapcsolatos ügyintézésben is kész segítséget nyújtani. Ha a közösség tagjainak gyógyszert kell felíratnia, de valamiért nem éri el az orvosát, vagy valamilyen sürgős vizsgálatra, járóbeteg-ellátásra van szüksége, ám valamiért nem tud a szokásos helyre eljutni, a Hitközség ezen igények kielégítésében is tud segíteni. Ugyanígy megszerveztük a múlt héten egy Tel Aviv – Budapest – Tel Aviv charter járatot hogy a kölcsönösen külföldön ragadt közösségi tagoknak lehetőségünk legyen szeretteik között tölteni az ünnepet és ezt a nehéz időszakot.

A napokban saját korona vírusteszt infrastruktúra kidolgozásán dolgozunk, különös tekintettel a kiemelten veszélyeztetett Olajág Otthonok lakóira.

Hogyan oldhatók meg az istentiszteletek?

Az EMIH fenntartása alatt álló zsinagógák a koronavírus-járványra tekintettel hivatalosan bezártak a közönség előtt.

Mit tesznek az idősekért?

A Hitközség önkéntesek segítségével elkezdte megszervezni a közösség idős tagjainak állandó ellátását. 50-100 fokozottan veszélyeztetett ember számára igyekszik megoldani az étel- és gyógyszerbeszerzést, de kutyasétáltatást is szervezett a részükre. Az EMIH ráadásul a közösség közel 500 idős tagjának, részben holokauszt-túlélőknek alapvető élelmiszerekből és háztartási cikkekből összeállított csomagot juttatott el.

Hogyan lehet így Pészachot ünnepelni?

Jóllehet a megszokott, jó hangulatú közösségi széder esték megtartására idén – a sajnálatos körülmények miatt – nem lesz lehetőség, a Hitközség minden erejével arra törekszik, hogy az otthoni, családi körben töltött szédereken egyetlen szükséges összetevőben egyetlen tagja se szenvedjen hiányt. Éppen ezért lehetőséget kínál arra, hogy a széder esték kellékeit időben megrendeljék tőlünk.

MEGLÁTNI A LEHETŐSÉGET A VÁLSÁGHELYZETBEN

Bálint Zsidó Közösségi Ház – Fritz Zsuzsa igazgató

Mit tehet ebben a helyzetben egy mindig aktív közösségi hely?

Bár fizikailag nem érintkezhetünk egymással, ami egy közösségi ház számára az egyik legnagyobb kihívás, azért igyekszünk állandó kapcsolatot tartani a JCC Budapest – Bálint Ház közösségeivel, tagjaival. Folyamatos a kommunikáció és a csapat tagjai rendszeresen beszélnek, kapcsolatban vannak a saját programjaik állandó közösségeivel.

Hogyan oldhatók meg, hogy ne tűnjenek el az emberek emlékeiből?

Rendszeresen kommunikálunk, aktívak vagyunk továbbra is a facebook oldalon, én hetente küldök emailt a tagoknak, sok programunkban online is részt lehet venni. Sőt, meglepően sikeresek az élő közvetítéseink: Balázs Gábor heti rendszerességgel tart előadást a nappalijából, péntek este mindig valaki más gyújt gyertyát közösségünk tagjai közül, a Salom Klub tagjai online tornáznak továbbra is. Most nagyon nagy előnyt jelent, hogy több mint 18.000 követőnk van a facebookon! De azért mindenki számára hiányoznak a találkozások.

Szerveznek-e bármilyen online programot a közösségnek?

Fokozatosan minden lehetséges programunkat elérhetővé tesszük az online térben. Előadássorozatok, néhány fitnesz, torna tanfolyam, sőt a meglévő programjainkon túlmenően beindítottunk újakat, mint a bibliodráma vagy a virtuális zsidó séták, online gyertyagyújtás, sabati mese, havdala, vagy a nemsokára kikerülő online pészachi tartalmak.

Hogyan lehet ezt most túlélni szellemileg és anyagilag?

Csak úgy, hogy igyekszünk megtartani a közösségünket és tovább is a missziónkat tartani a szemünk előtt. Anyagilag, ez a jövő kérdése, nagyon sok ismeretlen van, de bízunk a minket támogató emberek megtartó erejében. Sőt, ilyen krízishelyzetben sokszor még nagyobb az összefogás, úgyhogy igyekszünk fenntartani örök optimizmusunkat és másokat is táplálni evvel.

Mire lehet készülni egy ilyen helyzetben?

Arra, hogy a tagjainknak szükségük van a megszokott közösségi terükre, nekünk pedig folyamatosan szondázni kell az igényeket. Ez a krízishelyzet egyben lehetőség is, hogy kinyújtsuk egymás felé kezünket – még ha csak virtuálisan is. Már elindult egy nagyon ígéretes együttműködés a Mazsihisz, Bzsh, Joint, Bálint Ház, Szarvasi Tábor és más szervezetek közt, hogy közösen próbáljuk meg felmérni, kinek van segítségre szüksége, és közösségünk tagjain keresztül meg összekötni a segítségre szorulókat a segítséget kínálókkal.

ONLINE ISTENTISZTELETEK

Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség – Kelemen Katalin rabbi

Mit tehet ilyenkor a közösség?

A járvány miatti kötelező bezárkózás hatalmas kihívás elé állít mindnyájunkat, és különösen nehéz a fizikai távolság áthidalása. A Szim Salom vezetősége és tagjaink is igyekeznek szorosabban tartani a kapcsolatot a közösség tagjaival, igyekszünk mindenkivel a „virtuálisan személyes" kontaktust keresni, és segíteni abban, hogy – főleg az idősebbek és család nélküliek – könnyebben megbirkózzanak a bezártsággal és az egyedülléttel.

Nem felejtkezünk el a rászorulókról sem: az elmúlt években többször segítettünk Gyöngyöspatán lakó, mélyszegénységben élő családoknak. Most nagy bajban vannak, s igyekszünk újra gyűjtést rendezni számukra,

hogy elegendő élelemhez jussanak a következő hetekben.

Hogyan oldhatók meg az istentiszteletek?

Az istentiszteletek megtartásának lehetőségéhez keressük az e célra legmegfelelőbb online platformot, s segítsünk ezt letölteni / használni tagjaink számára is.

Addig is rabbink, Kelemen Katalin sábáti üzeneteket, tanításokat küld írásban/videón, amelyet közzéteszünk honlapunkon, facebook oldalunkon és a levelezőlistánkra feliratkozóknak elküldjük emailben is.

Mit tesznek az idősekért?

Rendszeresen érdeklődünk telefonon hogylétükről, ellátottságukról. Szükség esetén megszervezzük a bevásárlást, gyógyszerbeszerzést számukra. Ha valakinél olyan probléma adódna, amit közösségen belül nem tudunk megoldani, akkor igyekszünk pontos információt szerezni számára, s a megfelelő helyre irányítani, ahol a kívánt segítséget megkapja. Az idősekkel való kapcsolattartásban nagy nehézsége a megfelelő technikai eszközök, programok, illetve a kezelésükhöz szükséges tudás hiánya. Ebben is igyekszünk egyéni segítséget nyújtani, s telefonon, lépésről-lépésre végigvezetni őket az online előadásokhoz szükséges applikációk letöltésén, használatán.

Hogyan lehet így Pészachot ünnepelni?

Rövidített online széder megtartását tervezzük a rabbi és kántoraink közreműködésével. A hagadákat már elérhetővé tettük a honlapunkon. Tervezzük egy széderre felkészítő ének-tanulós workshop megtartását is. Azt szeretnénk, hogy ez a rendkívüli „virtuális közös Széder" is úgy maradjon majd meg az emlékezetünkben, hogy képesek voltunk közösen megünnepelni szabadulásunkat a szolgaságból, akármilyen vírus-törzsek is röpködtek körülöttünk.

Van- bármilyen kezdeményezés, hogy az emberek tudják a Szim Salom él, dolgozik?

Az online térben tartjuk a kapcsolatot a többi zsidó szervezettel, egyeztetünk arról, hogy melyikünk hogyan birkózik meg az új helyzettel, s jó ötleteket, akár konkrét segítséget is kapunk egymástól (pl. részt veszünk a Mozaik Hub workshop-ján az online kommunikációról). Igyekszünk minél több embert elérni és bevonni a gyöngyöspatai családok megsegítésére indított jótékonysági akciónkba.

„OKTATÓINK JOBBÁRA RÖGTÖNÖZTEK"

Dr. Vajda Károly, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem rektora

Ami most történt arra még sohasem volt példa: fel lehetett erre készülni?

A helyzetre nem lehetett fölkészülni, hiszen hasonló intézkedésre a nagy pestisjárványok kora óta nem volt példa a modern Európában. Az Egyetem vezetősége ugyanakkor figyelte a külföldi tömegtájékoztatást is. Egy-két nappal azelőtt, hogy az államtitkárság – nagyon helyesen – ez ügyben lépett, már terveztük az Egyetem ideiglenes bezárását. Érdemes tudni, hogy azbesztmentesítés miatt több napra amúgy is be kellett zárnia az intézménynek. A bezárással kapcsolatos különös körültekintésünk, illetve előrelátásunk oka az egyetemi polgárok korosztályilag sajátos megoszlása volt. Más egyetemekkel összevetve több az idősebb, életkorából fakadóan veszélyeztetettebb egyetemi polgár. Hallgatóink jelentős része családanya, vagy családapa. Sokan hátrányos helyzetű vidékről vagy társadalmi környezetből származnak. Ez fokozott elővigyázatosságra intett.

Milyen konkrét gyakorlati lépéseket tehet az egyetem?

A hallgatókat eltiltottuk az intézmény fizikai látogatásától. Az akkori szabályoknál szigorúbban is jártunk el. Minden olyan munkatársunknak megtiltottuk az épületbe történő belépést, aki járt külföldön, vagy aki akárcsak találkozott is olyan személlyel, aki külföldön járt. Hasonlóan tiltottuk a bejövetelt annak, aki elmúlt 60 éves vagy krónikus betegségben szenved, valamint azokat is eltiltottuk ettől, akik nem tartoznak a fenti csoportba, de egy háztartásban élnek olyan személlyel, aki oda tartozik.

Később ezeken a kezdeti intézkedéseken is szigorítottunk: március 17-től kezdődően mindenki otthonról dolgozik, az épületben csak főtitkári engedéllyel lehet tartózkodni.

Amúgy a digitális átállás követeli jelenleg a leglázasabb erőfeszítést, illetve jár

együtt némi sivatagi bóklászással. Nem elegendő ugyanis az eddigi, improvizáción alapuló távoktatás: államtitkársági útmutatás szerint egységes digitális távoktatási rendszert is be kell vezetnünk. Az intézmény apparátusa ugyanakkor meglehetősen kis létszámú: egyetlenegy, igaz kiváló és nagy felelősségvállalással dolgozó informatikusunk van. Jobb híján ő, a Tanulmányi Hivatal vezetője és jómagam üzembe helyeztünk egy szervert. Elkészítettük az oktatóvideókat. A most kezdődő héten a hallgatók és az oktatók birtokba is vehetik majd az új digitális oktatási felületet.

Hogyan valósítják meg a gyakorlatban a távoktatást?

Egységes távoktatási rendszer híján az oktatók kezdetben jobbára rögtönöztek. A jövő héttől viszont egységes egyetemi digitális keretrendszer fogja szolgálni a távoktatás céljait. Valószínű azonban, hogy az egész magyarországi, sőt az egész középeurópai felsőoktatás, így az OR–ZSE is arra kényszerül majd, hogy meghosszabbítsa a jelenlegi félévet, mely minden szempontból rendhagyó lesz. A gyakorlati képzés ugyanis nem valósítható meg távoktatási formában. Egész Európában leálltak a laboratóriumok és a gyakorlati képzési helyek.

Vannak-e már olyan tapasztalatok, amelyeket lehet majd hasznosítani?

A PEDAGÓGUSOK TÍZ ÉVET FEJLŐDTEK DIGITÁLIS TÉREN

Scheiber Sándor Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium – Kovács Bernadett igazgató

Nyilván gyakorlottabbak leszünk a következő világjárvány idején. Tehát a kialakított protokollok értelmezhetőek egyfajta tapasztalatként. Sajnos Európa és a Tengerentúl csak most sajátítja el mindazt, amit a Távol-Kelet az ott végigsöprő korábbi két világjárvány során kitűnően megtanult. A tudománnyal foglalkozók szíve persze belesajdul ebbe a mostani helyzetbe. Olyan ez, mint a klímaválság. Húsz-harminc éve pontosan, gleccserolvadásról gleccserolvadásra, ciklonról ciklonra, vírusmutációról vírusmutációra tudtuk, mi jön, hiszen pontos tudományos modellszámítások voltak a jelenségekre. Az a helyzet, hogy nem csak a szemünknek nem hiszünk, de a szellemünknek, az értelmiségünknek sem. Fontos hozadéka a jelenlegi helyzetnek, hogy a kialakításra kerülő Moodle rendszer „békeidőben" is nagyon hasznos lesz. Ráadásul többnyelvű felület, tehát a tervezett idegen nyelvi képzéseink során is bevethető. A személyes viszonyainkban is gyűjtöttünk tapasztalatokat: tudjuk ki védendő különösen. Az élet, az isteni teremtés szentsége különösen is megtapasztalhatóvá vált az elmúlt hetekben.

Milyen középtávú terveik vannak, függetlenül a koronavírustól?

Szeretnénk a Doktori Iskola már lezajlott és az Egyetem küszöbön álló, reményeink szerint szintén sikeres intézményi akkreditációját követően bővíteni a képzési portfóliónkat. A zsidó értelmiség képzésének vannak ugyanis olyan területei, ahol az OR-ZSE nagyobb felelősséget vállalhat. Ez azonban csak a romeltakarítást követően válik aktuálissá. A vírus nyomában ugyanis nem csak szenvedés és halál jár, hanem sajnos gazdasági megtorpanás és recesszió is. Az elmúlt évek fejlődését szem előtt tartva okunk van azt remélni, hogy a Mazsihisz immáron van olyan bölcs, hogy ne az iskolarendszerén akarja majd kiböjtölni a koronakrízis fiskális következményeit. Ugyanakkor rövidtávon a lehetőségeink beszűkülésére, az eddigi fejlődési dinamizmus lassulására számítunk, igaz egyelőre csak hat-hét hónapos időveszteséggel számolunk. Csak egy példát hadd említsek. A járványügyi vészhelyzet a nemzetközi kapcsolataink, együttműködéseink és a külföldi forrásbevonás területén is megakasztotta az intézmény fejlődését. Meg kell várnunk, míg a társintézmények is kilábalnak a vírusválságból.

Ami most történt arra még sohasem volt példa: lehetett erre készülni?

Azt hiszem, hogy erre senki sem tudott igazán felkészülni, de elég korán felismertük, hogy az iskolák, oktatási intézmények bezárása elkerülhetetlen lesz. A hivatalos bejelentés előtt tíz nappal elkezdtünk létrehozni egy felületet, amin keresztül tudunk a gyerekeknek feladatokat adni, és ami megőriz minden, számunkra szükséges információt erről az időszakról. Minden osztályfőnök tartja a kapcsolatot osztályával valamilyen felület segítségével. Kollégáim számos más alkalmazást is használnak az iskolain kívül, ami megkönnyíti tan

Milyen konkrét gyakorlati lépéseket tehet az iskola?

Az iskola most leginkább a különféle igényeket igyekszik összefésülni.

Teljesen jogos elvárás a pedagógusoktól, hogy a szaktantárgyuknak és gyakorlatuknak megfelelő platformokat használhassanak. Különböző alkalmazások segítségével tartjuk meg tanóráinkat, de a „tanulj.scheiber.hu" oldalra feltöltésre kerül minden szükséges információ.

A szülők szeretnék, hogy minden egyetlen helyen történjen, mert így nem kell újabb és újabb alkalmazások megismerésével bajlódniuk, miközben nagyon nehéz helyzetbe kerültek a korlátozások miatt.

A gyerekek – akik véleményem szerint most is a legtöbbet hozzák ki magukból – pedig szeretnének a lehetőségekhez képest, minél több időt tölteni társaikkal, ebben a szokatlan, idegen helyzetben. Azt tapasztaljuk, hogy a többség várja az órákat, várja, hogy beszélgessen társaival, tanáraival, sőt még a feladatait is örömmel készíti el.

Mennyire szoros a kommunikáció a szülőkkel?

A szülők folyamatosan kapcsolatban vannak az osztályfőnökökkel. Nem volt eddig olyan megkeresés, amit ne tudtunk volna kezelni, megoldani. Mivel a jelenlegi helyzetben megtörténhet, hogy nem néhány hétig kell berendezkednünk erre a tanítási gyakorlatra, ezért tervezünk egy elégedettségi mérést, hogy lássuk, mi az, amit még tudunk tenni az igények kiszolgálása érdekében.

Hogyan valósítják meg a gyakorlatban a távoktatást?

Én ebben a tanévben két évfolyamon tanítok több tantárgyat. Az anyagokat, amiket használunk, feltöltöm a saját honlapomra, ahonnan egy kattintással könnyen elérhetőek a feltöltött videók, olvasmányok és hangfájlok. Emellett megjelenik minden feladat az iskolai honlapon is. Ráadásul rettentően élvezik, amikor a digitális bevándorlót (engem) a bennszülöttek (a hetedikesek) oktathatják az infokommunikációs világ működéséről. A negyedik évfolyamon nehezebb a helyzet. Többségüket bölcs szüleik eddig megóvták az internet világától, sok diákunk most kapott saját telefont, tabletet, laptopot.

Ők most ismerkednek ezzel, és nagyon sok segítségre van szükségük a szüleiktől, akik sokszor a munkájukat is otthonról végzik mindeközben. Nagyon nehéz időszak ez a szülők számára, úgy gondolom.

Vannak-e már olyan tapasztalatok, amelyeket lehet majd hasznosítani?

Két héttel a digitális munkarend beindulás után még korai lenne tapasztalatokról beszélni. Ami biztos, hogy a pedagógustársadalom néhány nap, néhány hét leforgása alatt 10 évet fejlődött a digitális oktatás terén. Sok olyan – elsősorban idősebb – pedagógus, aki eddig igyekezett magát távol tartani a XXI. század technológiájától most választás elé kényszerült. Választania kellett, hogy feladja távolságtartó, passzív hozzáállását és kapcsolatban marad a gyerekekkel, vagy nem áll bele ebbe a helyzetbe. A Budapesti Zsidó Hitközség iskolájában a tanárok – kivétel nélkül – úgy döntöttek, ahogyan a tanárok dönteni szoktak, mióta világ a világ. Pandémia ide vagy oda, a gyerekekért mindent.

Milyen középtávú terveik vannak, függetlenül a koronavírustól?

Az év elején megjelent az új Nemzeti Alaptanterv. A Scheiber Iskola valamennyi tanára ilyen-olyan formában hallatta hangját a NAT-tal kapcsolatban. Részt vettünk minden szervezett megmozduláson annak érdekében, hogy a döntéshozók álláspontjukat revideálva, olyan tantervet adjanak ki, amiben szerepel például az egyetlen magyar irodalmi Nobel-díjas, Kertész Imre, viszont nem szerepelnek benne nyilvánvalóan antiszemita írók. Ez ténylegesen csak egyetlen egy a kritikai észrevételeink sorából, de talán számunkra, a Zsidó Gimnázium tanárai számára az egyik legfájóbb. Ma már azt is tudjuk, hogy a járvány kialakulásának dacára a magyar oktatáspolitika ragaszkodik a NAT szeptemberi bevezetéséhez. Szeretnénk ezt a nagy munkát úgy elvégezni, hogy ellenérzéseinket félretéve, a maximumot tudjuk kihozni a helyzetből. Mert bármi is szerepel a Nemzeti Alaptantervben, a zsidóság számára, többezer éve alapvetés a kritikai gondolkodásra nevelés, ahogyan ez történik például a Talmud valamennyi fóliánsán. Így mi sem tehetünk mást, csak őrizhetjük ezt a hagyományt, olyat adva ezzel diákjainknak, ami lassan-lassan sajnos kuriózum lesz a hazai oktatási piacon.

AZ ONLINE OKTATÁS NEM ÚJDONSÁG

Maimonidész Angol-Magyar Kéttannyevű Zsidó Gimnázium – Köves Dvora főigazgató

Ami most történt arra még sohasem volt példa: lehetett erre készülni?

Az ilyen rendkívüli helyzetekre nincs előre megírt forgatókönyv, de természetesen egy iskolának sok mindenre fel kell készülnie. Az európai és a világ többi részén történt megszorításokat folyamatosan radaroztuk, és emiatt nálunk a bejelentés előtt már mindenkinek haza kellett vinnie minden személyes és iskolai eszközeit. Nálunk, a Maimonidész két tannyelvű Zsidó Gimnáziumban az oktatás nagy része online alapokon történik, ennek megfelelően minden diákunk és minden pedagógusunk számára biztosítunk egy „saját" notebookot. Természetesen ezeket is haza kellett vinni, így a bejelentés előtt már mindenkinek otthonában volt mindene. Ez csak egy I-teni csoda, vagy sugallat, hogy emiatt mi hétfőn gyakorlatilag már felállt rendszerrel tudtuk megkezdeni az otthonról való oktatást.

Milyen konkrét gyakorlati lépéseket tehet az iskola?

A közösségi együttlétet azonnal áthelyeztük egy virtuális térbe. Felekezetünk felállított egy operatív törzset, mely minden új tudnivalót, biztonsági eljárást, segítségnyújtást összefoglal, ezeket minden maimonidészes családnak, dolgozóknak eljuttatunk.

Mennyire szoros a kommunikáció a szülőkkel?

Minden hét végén egy összefoglalót kapnak az előző hét tanulságaival, és folyamatosan informáljuk őket a különböző „online-közösségi" programjainkról. Van közös Facebook oldalunk is, ez is az információ gyorsabb áramlását szolgálja. Úgy működünk, mint egy nagy család, akik most, mint mindenki csak ezeket az online felületeket használja az érintkezésre.

Hogyan valósítják meg a gyakorlatban a távoktatást?

Minden pedagógus így a harmadik hét kezdetére már kipróbálta és kiválasztotta a számára legalkalmasabb oktatási formát. Rengeteg lehetőség közül a legjobbnak a Zoom, a Google classroom, és a Facebook live csatornát találták. Nyílván teljesen más felületre van szükség egy online nyelvoktatás, egy történelem, vagy matematika oktatása között.

Vannak-e már olyan tapasztalatok, amelyeket lehet majd hasznosítani?

Természetesen vannak. Sokkal jobban rá vannak kényszerítve a diákok az önálló munkákra, sokkal több beadandó, esszé, koncentráció szükséges a virtuális osztályban, de mégiscsak egyedül egy szobában ülő diákok számára. Ezt lehet majd hosszú távon használni, mert sokkal gyorsabban szoknak hozzá a kisgimnazisták az önálló munkához.

Milyen középtávú terveik vannak, függetlenül a koronavírustól?

Nemrég fejeződtek be a felvételik, ennek alapján látjuk, hogy mennyire hiánypótló ez az iskola. Három éve nyitottuk meg a kapukat, így nálunk jövő tanévben a negyedik évfolyam indul meg. Iskolánk öt évfolyamos, így az első érettségi időszak sikeres lebonyolítását tartom most kiemelten az első nagyobb és középtávú terveink között.

ADNI VALAMIT A BEZÁRTSÁGBAN

MAZSIKE – Kirschner Péter, elnök

Mit tehet ilyenkor a közösség?

A hozzánk hasonló kulturális egyesület, amelynek a tevékenysége a tagok, barátok, érdeklődők együttlétére, közös élményére épül, lényegében működésképtelen, de semmiképpen nem tehetetlen. A legfontosabb, hogy egyetlen korábbi kapcsolat se szakadjon meg. Mindenki érezze, hogy a MAZSIKE működik és számon tartjuk azokat, akikkel eddig is együtt voltunk. Ennek érdekében felhasználunk minden új technikai lehetőséget.

Mindig sok volt a MAZSIKE rendezvény, most van bármi más helyette?

Korábban is rendszeresen küldtünk ki elektronikus hírlevelet. Ezt most hetente azonos időpontban tesszük meg, és igyekszünk igényes kulturális tartalommal megtölteni. Szerencsére a kulturális intézmények, a művészek számos olyan kezdeményezéssel próbálják elviselhetővé tenni a bezártságot, ami széles körben elérhetővé válik. Honlapunkat is rendszeresen frissítjük, hogy az olvasói megismerjenek minden lehetőséget. Sajnos ebből kimaradnak azok, akik nem használnak számítógépet, internetet. Így minden nehézség ellenére fogunk készíteni nyomtatott hírlevelet is.

Mit kapnak most az emberek a Mazsikétől, hogy tudjanak róla?

Az elektronikus hírlevél és a honlap segítségével újra felidézzük azokat az eseményeket: irodalmi esteket, közéleti beszélgetéseket (Retikül, Füst Milán páholy stb.) amelyekről készültek felvételek. Rájöttünk, hogy milyen fontos lesz a jövőben minden rendezvény ilyen módon megörökíteni. Készülnek újabb felvételek a mostani helyzetre. 2012-ben kiadott 2x1 perces novellaskötetünk Örkény parafrázisaiból hetente teszünk fel egy újabb írást a kortárs szerző, művészek felolvasásában. Készülnek könyvajánlások. Rövidesen régi némafilmeket teszünk hozzáférhetővé Darvas Feri zongorakíséretével. A Színházi Világnapra készítettünk egy összeállítást a magyar színháztörténet, színházművészet zsidó kiválóságairól, de hasonlóra készülünk a Költészet napjára is.

Hogyan lehet így Pészachot ünnepelni?

Konkrétan azt tehetjük, hogy az ünneppel kapcsolatos minden tudnivalót az ismert módon közzéteszünk. A Honlapon külön recepteket is kínálunk. Továbbá azt tervezzük, hogy az online üzemmódban

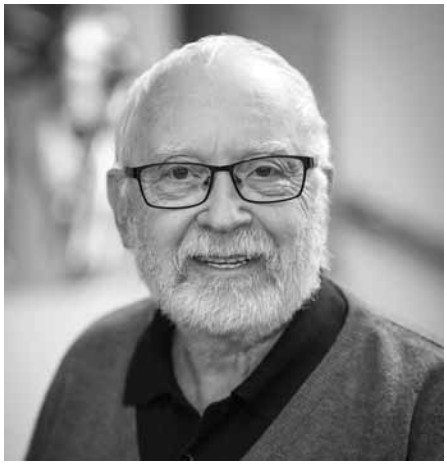

működő középiskolák számára összeállítunk egy anyagot a Pészachról, amit megoszthatnak a diákokkal.

Szerveznek-e bármilyen online programot a közösségnek?

Az online üzemmód kettős. Nem szeretnénk, ha ez egyoldalú maradna, ha csak mi töltenénk fel tartalmakat. Ezért teret szeretnénk adni, hogy tagjaink megoszthassák a többiekkel gondolataikat, korábbi élményeiket. Szívesen látnánk és tennénk közzé fényképeket a régebbi utakról vagy a Maccabi kör kirándulásairól. Pészach után bemutathatjuk a Honlapon a legszebb széder tálakat. A Judafest és a Pozsonyi piknik sikeres kvízjátékai alkalmasak, hogy online módon is folytassuk. Az elmaradt népszerű városi sétákat, most a sétavezetők virtuális sétái, fejtörői pótolhatják. Örülnék annak, ha például a Költészet Napjára néhányan közreadnák kedvenc verseiket. A kényszerű pihenést arra is felhasználhatjuk, hogy összegyűjtsük, feldolgozzuk a botlatókövekkel kapcsolatos információkat, adatokat.

A SPORTÉLET LEÁLLT

Maccabi VAC – Jusztin Ádám elnök

Ténylegesen teljesen leállt a sportélet a VAC-ban?

Tulajdonképpen igen! Ahogy a nemzetközi sportélet, a helyi amatőr versenyektől az olimpiáig, szinte minden a „Maccabi világon” belül is. A több mint 80 országban működő Maccabi szervezetek mindegyike leállt, legalábbis a sportesemények tekintetében igen. Halasztás, törlés, átütemezés van napirenden. Szeretnénk minél kisebb vesztességgel átütemezni a verseny naptárunkat, legyen az hazai program vagy nemzetközi. A törlések és a programváltozások a regionális versenyeken kívül érintik a legnagyobb eseményeket is. Ilyen az idén tervezett JCC Maccabi játékok az

Egyesül Államokban, vagy más kiemelkedő országos és európai események! Biztos vagyok benne, hogy a változások érintik majd a Maccabi Világjátékokat (Maccabiah 2021) és a Maccabi Európa Játékokat is (EMG 2023). De erről még nincs döntés, az elkövetkezendő hetekben zajlanak majd a konferencia beszélgetések. Így lesz ez a Maccabi VAC -ban is, a Maccabi World Unionban és az Európai Maccabi Szövetségben (EMC) is.

Csinál bármit, bármelyik szakosztály?

A szakosztályi működés ebben a helyzetben lehetetlen! Mi is, ahogy a többi amatőr és professzionális klub, megpróbálunk egyéni programokat kínálni, amit önállóan is gyakorolhatnak tagjaink. Sok tagunk más sportegyesületnek is tagja, így könnyebb számukra a program kialakítása. Addig is, a szakosztályi háttérmunkát és adminisztrációt el tudjuk végezni.

Szerveznek-e bármilyen online programot a közösségnek?

Igen, már dolgozunk azon a programon, ami a hazai online (e-gameing) verseny lehetőséget megteremti. Partnerünk a Maccabi GB más kialakította a rendszert és ezt meg is kaptuk tőlük. Ha megtörtént az adaptáció, elindítjuk a hazai eseményt online!

Hogyan tartják a kapcsolatot az emberekkel?

Szerencsére korábban is aktívak voltak a tagjaink az online és egyéb média csatornák kihasználásának terén. Ez most még szélesebb körben indult el!

Mit tehet ilyenkor egy sportoló?

Segít! Most, ha nem is önszántunkból, de több időnk marad, így a sport és a tanulás mellett önkéntes munkát végzünk! A segítségnyújtáson kívül nem felejtjük el a tervezett kulturális programjainkat sem, és amit lehet, megvalósítunk, mint ahogy a vallási ünnepekhez kapcsolódó eseményeket is a lehetőségekhez képest tovább szervezzük. Ebből kiemelkedik a holokauszt emléknap a *Jom ha Soá*, amire egy külön projekttel készültünk.

Bóka B. László

Hasonló kérdéseket intéztünk a magyarországi rabbikhoz is: az ő válaszaikat októberi számunkban olvashatják.

Szalai Miklós

KETTŐS SZORÍTÁSBAN

Erdélyi zsidó identitás(ok) Trianon után

Az első világháború végén, 1918 decemberére Erdély (a Partiummal együtt) román megszállás alá került. Az Erdélyben már korábban számszerű többségbe került és kollektív jogokkal addig nem rendelkező románság – elutasítva a Károlyi-kormány minden kompromisszum-kísérletét – a gyulafehérvári nemzetgyűlésen kimondotta Erdély egyesülését Romániával. Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés *de jure* is szentesítette a román fennhatóságot.

A magyarok – és a magyar identitású zsidók – számára a román uralom nem egyszerűen *idegen* uralmat, hanem egy, az európai társadalomfejlődés útján korábbi hazájukhoz képest hátramaradt ország uralma alá kerülést jelentett. Romániának nem volt olyan történeti alkotmánya, mint Magyarországnak, nem zajlott le olyan ipari fejlődés sem, mint Magyarországon – ezért a román állam, bár a kormánypárt Nemzeti Liberális Pártnak nevezte magát, messze távolabb állt a liberális nemzetállam eszményétől, mint a dualizmus korának Magyarországa. Ez különösen megmutatkozott a zsidókérdés kezelésében: Oroszországon kívül Románia volt az egyetlen ország, amelyben 1918-ig nem történt meg a zsidók polgári egyenjogúsítása. (Formálisan létezett persze az állampolgárok jogegyenlősége, de az antiszemitizmustól átjárt román politikai elit egyszerűen úgy „segített magán”, hogy a zsidók óriási többségének nem adta meg a román állampolgárságot.)

A győztes antanthatalmak a békekonferencián értésére adták a románoknak: Nagy-Románia (az ország területe a világháború után a kétszeresére nőtt, Románia nem csak Erdélyt, hanem Bukovinát és Besszarábiát is megszerezte) létrehozásának a feltétele az, hogy a nemzetközi demokratikus normáknak megfelelő rendszert teremtsenek. S valóban: Nagy-Romániában megadták a polgári jogokat a zsidóknak, földreformot hajtottak végre, és bevezették az általános titkos választójogot is. A demokratikus politikai kultúra és a jogbiztonság hiánya miatt azonban mindez meglehetősen formális kerete maradt a román közéletnek. (Sőt: mivel a társadalom nagy többségét kitevő parasztság földigényét a földreformmal kielégítették, ezzel a társadalmat mintegy „de-politizálták” és még inkább megkönnyítették a hatalmon lévő elitek számára a politika manipulálását.) A két világháború közti Romániában a mindenkori kormánypárt szinte mindig meg tudta nyerni a választásokat, ugyanakkor egymást követték a merényletek és a különböző törvénytelenségek… míg végül 1937-ben feloszlatták az összes politikai pártot, és a király diktatúrát vezetett be. Habár a békeszerződés, a wilsoni elvek szellemében tartalmazta a kisebbségek jogainak garantálását, a románok a gyakorlatban ezt nem tudták és nem akarták respektálni.

Ezért az erdélyi magyaroknak – és a túlnyomórészt magyar identitású, magyarul

A gyulafehérvári román nemzetgyűlés

beszélő erdélyi zsidóknak – a hatalomváltás azt jelentette, hogy idegen elnyomás alá kerültek. Olyan nemzet elnyomása alá, amelyhez semmiképpen sem akartak és tudtak asszimilálódni. Így mindenképpen nemzeti kisebbségi, kisebbség-védelmi politikát kellett folytatniuk – amire módjuk is volt, mert jelentős anyagi és kulturális erővel, társadalmi kapcsolatokkal rendelkeztek és mert a román állam a maga nacionalista politikáját – külpolitikai okokból – csak bizonyos jogi korlátokat tiszteletben tartva folytathatta.

A magyar zsidók számára ez a helyzet háromféle stratégiát kínált: a magyar kisebbséghez csatlakoznak, a romániai zsidó kisebbségi politika keretein belül küzdenek jogaikért, vagy pedig erdélyi zsidókként önállóan politizálnak... Mindhárom opciónak voltak esélyei, és voltak hívei is.

A „magyar" zsidók

Erdélyben a magyarsághoz való asszimiláció politikáját képviselő neológ irányzat – ellentétben a Trianon utáni Magyarországgal – egyértelműen kisebbségben volt: a zsidók mintegy negyede tartozott hozzá. Ellentétben az ortodoxokkal és a cionistákkal, a neológok úgy érezték: „kicsúszott a lábuk alól a talaj", csődbe jutott magukat „zsidó vallású magyarokként" definiáló, a dualizmuskori magyar államhoz való feltétlen lojalitást hirdető politikájuk. Ennek ellenére azonban a neológ zsidóságon belül jelentős tábora volt azoknak, akik szerint az erdélyi zsidóknak – a román államhoz való lojalitás mellett – a romániai magyar kisebbség részeként kell védelmezniük jogaikat. Ezt megkönnyítette számukra a romániai magyar kisebbségi politika csúcsszervének, a Magyar Pártnak a magatartása. A Magyar Párt ugyanis tevékenységének első évtizedében, az 1920-as években őszintén arra törekedett, hogy elhatárolódjon a Magyarországon berendezkedett Horthy-rendszer a békeszerződés revíziójára irányuló ideológiájától. Horthyék propagandája ugyanis kontraproduktív volt: azt az érzést erősítette a románokban, hogy a romániai magyar kisebbség jogvédő erőfeszítéseinek a valóságos, végső célja is a Romániától való elszakadás, ezért semmilyen engedményt sem szabad tenniük a magyaroknak. A Magyar Párt tehát egyértelműen a revíziót elutasító, a román államhoz lojális kisebbségi erőként politizált, amely mindig azzal a román politikai erővel igyekezett összefogni, amely kisebbségpolitikai vonatkozásban engedményeket ígért a magyaroknak.

Mivel a budapesti propagandában mindig szerepet kapott az antiszemitizmus is, amellett az erdélyi zsidóság nagy létszámú, komoly anyagi és kulturális erővel rendelkező csoport volt, amelynek az elvesztése komoly hátránnyal járt volna a Magyar Párt számára, ezért a Magyar Párt ünnepélyesen deklarálta, hogy a zsidókat is a magyarság részének tekinti.

A magyar identitású zsidók igazi vezére Erdélyben Kecskeméti Lipót nagyváradi neológ főrabbi volt, a nagy szónok és hittudós, akinek nyelvezete állítólag a fiatal Adyra is hatással volt. Kecskeméti már a háború előtt is a szélső liberális neológiához tartozott: 1913-ban írott „Egy zsidó vallás van-e több-e?" c. könyve a magyarországi neológia ortodoxia elleni polémiájának a legkomolyabb alkotása. Nem csak az ortodoxiát és a jiddis nyelv kultuszát ostorozta, hanem elítélő véleménye volt a cionizmusról is, amelyet nem csak a magyar hazafisággal, hanem a zsidóság világtörténelmi vallási küldetésével (az egész emberiség erkölcsi megváltásának előkészítésével) is ellentétesnek tekintett. Kecskeméti felfogását a hatalomváltás nem változtatta meg: Kötetben is kiadott prédikációiban hangsúlyozta, a zsidóságnak magyar anyanyelvéhez kell ragaszkodnia, sem a jiddis, sem a héber soha nem lehet a zsidóság nemzeti nyelve. Kecskeméti a Magyar Pártnak is tagja volt, habár igyekezett távol tartani magát a gyakorlati politizálástól.

A Magyar Párt „lojális" vonala, az egyes román pártokkal való paktumok és koalíciók politikája azonban a húszas évek végére csődbe jutott. A román politikusok és pártok igénybe vették a Magyar Párt segítségét a választásoknál, de nem tartották be a magyaroknak tett ígéreteiket (konkrétan Kecskemétinek még annyit sem sikerült elérnie a román hatóságoknál, hogy a *saját* hittanóráit a felekezeti iskolában magyar nyelven tarthassa). Legnagyobb sikerét a Magyar Párt

Joel Teitelbaum, a szatmári rebbe idős korában

önállóan érte el az 1928-as választásokon. Ezt követően a gazdasági válság felerősítette Romániában a társadalmi feszültségeket, a zsidók és a magyarok elleni nacionalista indulatokat. Ez viszont a Magyar Pártban is a szélsőséges nacionalizmust, a revízió követelését (s vele az antiszemitizmust) erősítette fel. Amikor Hitler hatalomra jutása és kezdeti sikerei bebizonyították, hogy igenis van lehetőség a békeszerződések rendszerének megváltoztatására, akkor ez persze „tovább lökte" a Magyar Pártot szélsőjobboldali irányba. Amikor 1936-ban Kecskeméti Lipót meghalt, temetésén még egyaránt magasztaló beszédet mondott a Magyar Párt helyi szervezetének vezetője, és a bukaresti parlament szenátora, Niemerower főrabbi. De alig egy évre rá a Magyar Párt – igaz, csak komoly belső vita után – csatlakozott Octavian Goga szélsőségesen antiszemita programot hirdető nemzeti egységkormányához.

A „román" zsidók

A magyar zsidók legtöbbje nem beszélte a román nyelvet, a román nacionalizmus – és az azzal összefonódott ortodox kereszténység – pedig mindig antiszemita irányultságú volt. Ezért a románsághoz való voltaképpeni asszimiláció a magyar zsidókban fel sem merült. A romániai zsidók átfogó szervezete, az *Uniunea Evreilor din Romania* (UER) a románsághoz való asszimiláció ideológiáját képviselte, arra törekedett, hogy a román nemzeti államon belül, a román pártokkal (mindenekelőtt a Nemzeti Liberális Párttal) összefogva küzdjön az antiszemitizmus ellen, és a zsidóknak a román államon belüli teljes egyenjogúsításáért. A hatalomváltás után a szervezet tekintélye még igen nagy volt, mert W. Filderman jogász, az UER vezetője delegátusként részt vett a békekonferencián és fellépése nagyban hozzájárult a zsidók romániai egyenjogúsításához. De az UER elsősorban a Regát-béli zsidók érdekeit képviselte, az újonnan Romániához került zsidó területek (Bukovina, Besszarábia és Erdély) zsidóságának másfajta kultúrájával, identitásával nem tudott azonosulni. Ezért Erdélyben sem sikerült megvetnie a lábát, a nem-magyar identitású zsidóság szervezete, a Zsidó Nemzeti Szövetség elutasította a vele való együttműködést. Mégis, egyes erdélyi zsidókra hatottak az UER-nek a jogvédelemben elért sikerei, s 1925-ben megalakult az UER erdélyi fiókja, sőt, olyan is előfordult, hogy az UER segítségével választottak erdélyi zsidó politikust a bukaresti parlamentbe, a Nemzeti Liberális Párt listáján.

Ámde – hasonlóan az erdélyi Magyar Párthoz – az UER „alkalmazkodó" stratégiája is csődbejutott a harmincas évek elejére: a nagy romániai pártok (mindenekelőtt a NLP és a Maniu-féle Nemzeti Parasztpárt) nem tudtak/nem akartak a kisebbségek védelmében politizálni. Az erősödő antiszemitizmus légkörében felerősödött az „önálló" zsidó politizálást követelők, mindenekelőtt a gyárosból íróvá és publicistává lett vallásos-cionista A. L. Zissu hangja. Szerinte és támogatói szerint (akik a Regátban ugyan kisebbségben voltak, viszont maguk mögött tudhatták a nagylétszámú és erős zsidó identitású bukovinai és besszarábiai zsidóságot) a zsidóságnak önálló, országos pártként kell politizálnia. 1931-ban megalakult a Zsidó Párt (*Partidul Evreiesc din România*) amelyhez az erdélyi magyar cionisták is lelkesen csatlakoztak, tagjaikat kötelezték a pártba való belépésre, s leszögezték: a továbbiakban a kisebbségvédő munkát átengedik a Zsidó Pártnak, s maguk kizárólag a cionista tevékenységre összpontosítanak.

A Zsidó Párt két egymást követő parlamenti választáson jelentős sikert ért el, s a bukaresti parlamentbe bekerültek az erdélyi cionisták képviselői is. Ám az 1933-as választásokon súlyos vereséget szenvedett, s ez, valamint az antiszemitizmus erősödése a politikában, a közös veszély arra kényszerítette a Zsidó Pártot, hogy együttműködjön korábbi ellenfelével, az UER-rel. 1937-ben, a politikai pártok betiltása után Filderman elnökletével létrejött a romániai zsidóság minden régióját és árnyalatát egyesítő Romániai Zsidó Közösségek Federációja. Filderman – aki Antonescu marsall középiskolai osztálytársa volt – sokat tett a Holocaust évei alatt a romániai zsidóság sorsának enyhítéséért, nem kis részben tevékenységének köszönhető, hogy Romániában végül elmaradt a zsidóság deportálása.

A „zsidó zsidók" – cionisták és ultraortodoxok

Erdélyben már az első világháború előtt volt némi bázisa a cionizmusnak, Herzl első magyarországi követője, Rónai János is erdélyi zsidó volt. Az első világháború és a hatalomváltás eseményeiben a cionisták a maguk eszméinek igazolását látták: a magyar

Kecskeméti Lipót

államhatalomhoz való asszimilálódás reménytelen és értelmetlen. A román megszállás első napjaiban már megkezdődött a zsidóság nemzeti alapú önszerveződése. Marton Ernő, az erdélyi cionista mozgalom talán legnagyobb alakja szerint az erdélyi cionizmus három fejlődési szakaszon ment át 1918-1922 között.

Az első az *önvédelem* korszaka volt, az erdélyi zsidóknak meg kellett védeniük magukat az első világháború végén kirobbant pogromoktól, a hazatérő magyar és a megszálló román katonák erőszakosságaitól. Önálló zsidó karhatalmi alakulatok jöttek létre, s a magyar asszimilációs ideológiától áthatott rabbik és hitközségi vezetők támadásai ellenére az erdélyi zsidók többsége nem volt hajlandó a magyar államhoz való lojalitást támogatni. Létrejött az *Erdélyi Zsidók Nemzeti Szövetsége* (EZSNSZ) s elkezdték kiadni Kolozsvárott a magyar zsidóság legfontosabb orgánumát, a cionista Új Keletet.

A második időszak, a „formai nacionalizmus" korszaka akkor kezdődött, amikor a békeszerződés aláírásával az új államhatárok véglegessé váltak, egyszersmind a Népszövetség a San Remó-i határozattal elvileg elismerte a cionizmus céljait. Ebben a korszakban a cionisták egy ideig a Palesztina-munkára koncentráltak. Az erdélyi zsidók palesztinai tevékenysége azonban – a megfelelő erőforrások és az ottani viszonyok ismerete híján – nem járt különösebb eredménnyel, az első erdélyi cionista telepek hamar elsorvadtak. Ugyanakkor viszont kiderült, hogy a békeszerződés kisebbségvédelmi rendelkezéseit a románok nem akarják respektálni: az 1923-as romániai alkotmány például deklarálta, hogy Románia etnikailag egységes állam, s megkezdődött – közigazgatási reformokkal, s mindenekelőtt az oktatás „románosításával" – a kisebbségek erőszakos asszimilálása. Ezért az EZSNSZ legfontosabb feladata a kisebbségi zsidó élet kereteinek megteremtése lett. S ebben a vonatkozásban az EZSNSZ meglehetősen hatékonynak bizonyult. Újságok, héber iskolák, zsidó szövetkezetek és takarékpénztárak, sportegyesületek, ifjúsági szervezetek, szociális intézmények és hitelintézetek egész sora született meg és fogta össze az erdélyi zsidóságot. Sokszor, sokfelé a cionisták „meghódították" a hitközségeket is. (A szociális intézmények célja nem csak a rászorultak támogatása volt, hanem az is, hogy az ipari és mezőgazdasági jellegű szakmákra oktatva a zsidó fiatalokat, megváltoztassák a zsidóság egészségtelen foglalkoztatási struktúráját, az ún. „csonka társadalom" egész kelet-európai zsidóságot jellemző jelenségét. (Más kérdés, hogy a románok az EZSNSZ-t arra használták, hogy a túlnyomórészt magyar identitású erdélyi zsidókat eltávolítsák a magyarságtól és a magyar anyanyelvtől – tehát az EZSNSZ akaratlanul is a románosítás céljainak eszközévé vált.)

Amikor 1931-ben megalakult a Zsidó Párt, akkor az EZSNSZ nekik engedte át korábbi kisebbségvédelmi feladatait – és maga ismét a palesztinai országépítés munkájára kezdett koncentrálni. Ezt elősegítette a harmincas évek palesztinai gazdasági prosperitása is. Nemzedékváltás zajlott le a cionista mozgalomban: a dualizmus korának nemzedékét felváltotta a már román uralom alatt, kisebbségi sorban és a cionista intézményhálózat keretei között felnőtt új nemzedék – amely telve volt idealista lelkesedéssel. Az újonnan keletkezett „erdélyi" kibucok és általában véve az erdélyi „olék" komoly szerepet játszottak az országépítésben. Ugyanakkor a mozgalomra hatottak a palesztinai „jisuvban" kialakult súlyos belső feszültségek: Erdélyben is megkezdődött a cionizmuson belüli pártosodás: míg korábban csak a mizrachistáknak, addig most már valamennyi cionista irányzatnak önálló szervezetei jöttek létre...

A magyarsághoz való asszimilációt elutasító, és Erdélyben a magyarországinál sokkal nagyobb súllyal rendelkező ortodoxia szintén rögtön a hatalomváltás után létrehozta a maga saját szervezeti kereteit. Erdélyben jelentős bázisa volt a jiddis nyelvet, a saját nemzeti identitást hangsúlyozó ultraortodoxiának, és az ortodoxok között nemigen maradtak magyar identitásúak...

A cionizmus kérdése viszont mélyen megosztotta az ortodoxiát: olyannyira, hogy a kóser éttermekben külön asztalokat kellett felállítani a mizrachista és az anticionista vendégek számára. Erdélyben is megalakult az Agudat Jiszrael, az ortodox zsidóság világszervezetének helyi fiókja, melynek tagjai maró gúnnyal kritizálták a cionizmushoz csatlakozott mizrachisták alárendelődését a világi cionizmusnak. A harmincas években azonban – Hitler hatalomra jutása, az antiszemitizmus világméretű erősödése, és sok zsidó nehéz szociális helyzete miatt –

Marton Ernő

az Agudat álláspontja változni kezdett. Mivel a Mizrachival képtelenek voltak megegyezni, ezért saját, a cionistákétól elkülönülő kolonizációs munkát kezdtek Palesztinában, s ennek támogatására igyekeztek rábírni az erdélyi zsidókat is.

Egyes – főleg haszid – rabbikat azonban a Népszövetség szétesése, a nácizmus hatalomra jutása éppen az ellenkező következtetésre vezetett. Szerintük – mindenekelőtt a szilágysomlyói S. Z. Ehrenreich; a „szatmári rebbe", Joel Teitelbaum; és a munkácsi rebbe, Spira Eleázár történelem-teológiája szerint – a zsidóságot ért csapások egyrészt a Messiás közeli eljövetelét jelzik, másrészt annak a következményei, hogy a zsidóság a maga erejére próbált támaszkodni, politikai eszközökkel akart a saját sorsán változtatni – ahelyett, hogy egyedül Istenben bizakodott, s csak a Tóra tanulmányozásával foglalatoskodott volna. Hogyha a zsidók elfordulnak a „hitetlen" cionizmustól, és visszatérnek a szigorú ortodox életformához, akkor Isten meg fogja szabadítani a zsidóságot...

Amikor elérkezett Észak-Erdély (s vele az erdélyi zsidóság nagyobbik része) Magyarországhoz csatolása, s a zsidóságot egyre súlyosabb elnyomó intézkedések sújtották a határ mindkét oldalán, majd végül a Holokauszt, akkor mindez – a magyarországi helyzettel ellentétben – nem egy felkészületlen, hanem egy identitására büszke, azt sokféle formában vállaló és ápoló zsidóságot talált Erdélyben...

Kováts Judit

HÉTKÖZNAPI TRIANON

Itt természetesnek számított, hogy egy mondatot németül kezdenek, magyarul folytatnak és szlovákul fejeznek be

Tősgyökeres felvidéki család tagja vagyok több mint három évtizede. Nem vér a vérükből, mert férjhezmenetelemmel lettem családtag, de a kötődés szempontjából ennek már semmi jelentősége.

Egy alföldi városban születtem, sem az én, sem a szüleim életére semmilyen közvetlen hatást nem gyakorolt Trianon. Iskolai tananyagként találkoztam vele először, de csupán a száraz tényekkel: az első világháború veszteseként Magyarország elveszítette területe kétharmadát, lakossága felét. Később, történelem szakos hallgatóként bővültek az ismereteim, s olykor bennem is fel-felhorgadt a nemzeti érzés az igazságtalan békediktátum miatt, s csoporttársaimmal együtt énekeltem én is elszorult torokkal a Székely himnuszt. Úgy gondolom, életem első húsz évében tipikusnak és átlagosnak mondhatóak Trianon-ismereteim és érzéseim.

A férjhezmenetelemmel azonban Trianon valamiféle metamorfózison esett át; megszemélyesült, arcokat öltött. Hozzám közelálló emberek arcát, az ő sorsukat, elszenvedett veszteségeiket, küzdelmeiket jelentette. Úgyis mondhatnám, hogy lett egy személyes, hétköznapi Trianonom, amely földrajzilag a Szepességet és a Kassa melletti Abaújnádasdot ölelte fel, időben pedig kiterjedt a felvidéki magyarságra még Trianontól is nagyobb csapást mérő párizsi békére, illetőleg a hírhedt Beneš-dekrétumokra és azok következményeire.

Őseink valahonnan Szászországból érkeztek a Szepességbe, ebbe a sokszínű, divatos szóval élve multikulturális olvasztókemencébe, amely egy tündérsziget volt. Korát mindig is messze meghaladó tolerancia jellemezte, német, magyar és szlovák nemzetiség mintaszerű együttélésének színtere volt évszázadokon keresztül. Itt természetesnek számított, hogy egy mondatot németül kezdenek, magyarul folytatnak és szlovákul fejeznek be, és ugyanilyen természetes volt az is, hogy a német és magyar darabok mellett Štúr szlovák nyelvű színművét is

bemutatják a lőcsei polgármester feleségének, Probstner Apollóniának színpadán.

Ez a tündérsziget elsüllyedt örökre. A Szepességből a magyarok, a németekhez hasonlóan, majdhogynem nyomtalanul tűntek el. Számuk a mérhetőség határa alá süllyedt. Lőcsén a szlovák statisztikai hivatal néhány évvel ezelőtti adatai szerint mindössze hat magyar él.

A két háború közötti Csehszlovákia élhető ország volt magyarként is

Trianonnal kezdődött ugyan, de az első impériumváltás tulajdonképpen még nem járt tragikus következményekkel a kisebbségek sorsára nézve. Volt ugyan földreformnak nevezett kisajátítás, de nem vettek el mindent, bezártak néhány magyar iskolát, de nem az összest, kiutasítottak néhány ezer magyart és németet, de nem lettek kollektív bűnnel megbélyegezve, és nem internálták, deportálták vagy nem cserélték ki, akár valami hibás árut, őket.

TRIANON 100

2. rész

Az 1920-as Párizs Környéki Békeszerződések következtében Magyarország elvesztette korabeli területeinek több mint kétharmadát, lakosságának több mint a felét.

Mit írna a trianoni békeszerződés 100. évfordulójára emlékezve a *Szombat* zsidó politikai és kulturális folyóiratba, 75 évvel a magyarországi vészkorszak és a II. világháború vége után, amikor napjainkban Közép-Európa EU-s tagországai között, a meglévő történelmi nézetkülönbségek ellenére új típusú együttműködés is körvonalazódik?

A válaszok első részét júniusi számunkban közöltük, alább a második rész olvasható.

Az anyaországgal összehasonlítva, az első csehszlovák köztársaság demokratikus berendezkedésű volt, magasabb életszínvonal, széles szociális háló, nyugdíj, betegbiztosítás, stb. jellemezte. A nemzetiségeknek voltak iskoláik, kulturális egyesületeik, folyóirataik, szabadon használhatták anyanyelvüket.

Nem tűnt tehát alaptalannak a remény, hogy a második háború után is folytatódik, ami '38-ban megszakadt. Azonban Trianon sárkányfogakat vetett el, s azok a beneši Csehszlovákiában hatalmasra nőttek. Kollektív bűnösség, teljes jogfosztás, aminek alapján magyarokkal, németekkel mindent lehetett: börtönbe zárni, internálni őket, munkát, nyugdíjat, betegellátást megvonni tőlük, anyanyelvük használatát betiltani, iskoláikat bezárni.

A háborúnak vége, de szeptemberben a magyar gimnazistát hazaküldik a szlovák iskolából azzal, hogy „nem vagy csehszlovák állampolgár, nem tanulhatsz". Az elemista pedig, ha nem hangzik el Kolombusz neve, azt sem tudja, hogy földrajz órán ül. Így veszi kezdetét 1945-ben egy hosszú éveken át tartó különös exodus: a zöld határon ezrével szöknek a diákok Magyarországra, tanulni.

Szöknek, mert másképp nem lehet. Nemhogy nyugatra, Magyarországra is vízum kell, amit vagy megadnak, vagy nem. Megesik, hogy a szülő évekig, évtizedekig nem láthatja gyermekét, nagyszülő az unokáit. Megesik, hogy közvetlen hozzátartozó temetésére sem sikerül hazamenni. S ez évtizedeken keresztül így van, annak ellenére is, hogy egy a tábor, Csehszlovákia és Magyarország a szovjet tömb tagja, s mint ilyen, baráti szocialista ország.

A hontalanság, a jogfosztottság, a számkivetettség évei ezek. Van, akit kitoloncolnak, internálnak, deportálnak, lakosságcserével kicserélnek, van, aki magától elmegy. Van, aki mindennek ellenére sem tud, nem bír elmenni. Mint családunk nagyasszonya, aki nap mint nap kiül a kényszerlakhelyül kijelölt nyomorúságos majori lakás elé, s onnan nézi a házát, amelyben negyven évig élt, ahogyan eltűnik róla a tető, az ajtók, ablakok, aztán a falak, végül a földdel válik egyenlővé. Nyolc éven át nézi a pusztítást és a pusztulást, amikor is a sokadik agyvérzés elviszi. Mindent elvettek tőle, magyarsága csak bajt hozott a fejére, utolsó kívánsága mégis az, hogy magyar zászlóval temessék el.

Amikor mi, leszármazottai Nádasdra látogatunk, az ősi fészek helyén már csak a semmit nézhetjük. Nézni a pusztulást és nézni a hajdani világ helyén a semmit: önkínzás, sóvárgás, vágyakozás a letűnt világ után? Nem tudom, de valahogy újból és újból el kell menni Nádasdra, be kell menni a temetőbe, megállni a sírjuknál, és végig kell menni azon az utcán, bámulni az új házakat, és mögöttük a semmit. És el kell menni Lőcsére, és rögzült sztereotípiáinkon, előítéleteinken túllépve annak a harmadik-negyedik generációnak, amely most lakja azt a vidéket, el kell ismerni az érdemeit. Azt, hogy jó gazdái az „örökségnek". Örülni kell, hogy a Ringen régi szépségükben pompáznak a reneszánsz paloták, befejeződött a Szent Jakab templom ötszáz éves szárnyas oltárának restaurálása, és restaurálják a régi evangélikus műemléktemetőben a cipszer és magyar síremlékeket is.

Lőcsén a városfal alatt, a régi Zwingerek helyén családi házak sorakoznak kisebb-nagyobb kertekkel, az egyikben egy különleges színű lángvirág virít. Idősebb Trianonnál, hiszen már dédszüleink kertjében is megvolt. Nagy örömömre pár évvel ezelőtt kaptam belőle egy tövet a mostani tulajdonostól, és úgy látom, Magyarországon, az én kertemben is jól érzi magát ez a matuzsálemkorú virág, évről-évre itt is kihajt, és virít rendületlenül.

Trianon megítélésének és megélésének többféle szintje és nézőpontja lehetséges. Jómagam a hétköznapok, a magánszféra szintjéről, egy felvidéki magyar család nézőpontjából vetettem papírra néhány gondolatot. Rövid kis írásomba beleszőttem három olyan családtagom véleményét is, akik a saját bőrükön, közvetlenül tapasztalták meg az elszakítás, elszakadás, a hontalanság traumáit, a kisebbségi sorsot. Mindhárman a Trianon utáni első nemzedékhez tartoznak. Jelenleg Budapesten, Poprádon és Kassán élnek.

Nem tudom, de valahogy újból és újból el kell menni Nádasdra, be kell menni a temetőbe, megállni a sírjuknál, és végig kell menni azon az utcán, bámulni az új házakat, és mögöttük a semmit

Trianont ők Mohácshoz mérhető nemzeti tragédiának tartják, olyannak, mintha közeli hozzátartozójukat veszítették volna el. De ahogyan Mohács után is talpra állt az ország, úgy Trianon után is, és az eltelt 100 év tulajdonképpen sikertörténet, abban a tekintetben, hogy a magyarság megmaradt és új országot épített. A gyász, a fájdalom Trianon miatt jogos és indokolt, az emlékezés pedig kötelességünk. Emlékezzünk, de ne jajgassunk! – mondják ők, és én osztom a véleményüket. Elég az önsajnálatból, az áldozat szerepén való búsongásból. Őrizzük meg a magyarságunkat és emlékezzünk azokra, akik nemcsak Trianon, hanem az egész rettenetes 20. század áldozatai. A holokauszt, az etnikai tisztogatások, a két világégés, a polgárháborúk áldozataira. Emlékezni és építeni a közös jövőt: nekünk, a Trianon utáni generációknak ez a feladata.

Az Európai Unió polgáraiként, amikor nem választanak el bennünket határok, a jövőbeli együttműködés azokkal, akikkel közös a múltunk, tényleg csak rajtunk áll.

Romsics Gergely

TRIANONRÓL, NEHÉZKESEN

Trianon a történészi beszéd számára sajátságos, de nem egyedi problémát jelent. Minél inkább elmondható egy történelmi eseményről, hogy az idők során társadalmi és politikai szereplők számára sarkalatos jelentőségre tett szert, minél többször történt kísérlet értelmezésére és tanulságok levonására, annál nagyobb az eredetileg a történeti eseményre utaló fogalom által hordozott teher. Az a történeti epizód, amely a közösség számára a jelenben is őrzi jelentőségét, s amelyből a mai társadalom önmagára vonatkoztatható tudást igyekszik kihámozni, valójában hálátlan téma a történésznek, ha nem a nyilvánosság előtti szereplés az elsődleges célja. Ennek oka az, hogy a történészi munka a múltat a maga múltbeliségében, az akkori kontextus szétszálazásával igyekszik értelmezni jellegzetes céhes szabályai szerint, míg a politikai közösség érvényes tanulságokat vár az elemzéstől. Az egyik tehát akaratlanul is távolít, az „akkort” kutatja, a másik „használható” vagy „hasznos” múltra vágyik. Nézetem szerint mindkettő jogos célkitűzés; a két perspektíva összeolvadását várni nem érdemes. Hatni ugyanakkor hatnak egymásra, hiszen szerencsés esetben a tudomány szállít megbízható „nyersanyagot” a társadalmi vita számára. A következőkben a két megközelítés bonyolult viszonyáról szólva éppen ezért amellett próbálok meg érvelni, hogy a kettő miért egyaránt fontos, és látványos hasz-

nossági korlátai ellenére az elefántcsonttornyába zárkózni látszó történészi kutatás és beszédmód mennyiben járulhat hozzá a társadalmi múltfeldolgozás legalábbis egyenrangú feladatához.

Nemcsak természetes, de hasznos is, hogy a magyar

társadalom számára Trianon értelmezése eleven probléma maradt, amely máig címoldalt érdemel a szélesebb olvasótábort megcélzó hírszolgáltatók – például online hírportálok – szerkesztői szerint is. Nem beszélhetünk arról, hogy a „trianoni helyzet" egyszerű megoldást nyert volna akár a demokratikus átalakulások, akár az euroatlanti integráció révén. Egyrészt a demokratikus átmenetek nem vezettek a megelőző évtizedekben államszocialista ruhába bújt nacionalizmusok eltűnéséhez, a nacionalista reflexek és a kisebbségek kárára történő politikai „pontszerzés" logikái pedig időnként újra működésbe lépnek (bár a kilencvenes évek magyarfaló politikusai a szomszédállamokban jobbára kabarészerű emlékké váltak). A nemzetiesítő állam a 19-20. század fordulójára a térségben is megszilárdult eszménye olyan politikai-mentalitásbeli örökséget hagyott hátra, amellyel még sokáig küszködni fogunk. Másrészt az euroatlanti szervezetek számára a kisebbségi sors kérdései indokolatlanul szorosan összekapcsolódtak az erőszakos nacionalizmusok rémképével. A poszt-jugoszláv háborúk véres öröksége, a posztszovjet világ szakadár területeit ellenőrző rezsimek és a régió soviniszta hordószónokai hosszú időre megterhelték az állam határain túl élő nemzettagok érdekében végzett politikai munka megítélését, amelyhez az integráció szervezetei és szervezői általában eltartott kisujjal igyekeztek közelíteni. A brit és spanyol devolúció, az Alto-Adige/Dél-Tirol tartományban vagy Finnországban kialakított részleges autonómiák elvei a „veszélyes" Kelet kisebbségpolitikája számára nem váltak normává, míg a leküzdendő történelmi örökségről, a kölcsönösen egymás ellen fenekedő kisnemzeti nacionalizmusok kiiktatásáról szóló eszmefuttatásokkal Dunát és Oltot lehetett volna rekeszteni. Utóbbiakban sok igazság volt és van – egyedül azzal nem vetettek számot, hogy a magyar kisebbségek sorsa annyiban feltétlenül unikális, hogy nagy számban és helyenként tömbszerűen élnek a történelmi Magyarországból kivált területeken, míg a magyar politikai mainstreamből legkésőbb 1993-ra kiszorult a revíziót emlegető külpolitikai irányzat.

A Trianonról való beszéd nehézségeit mégsem ez a „nemzetközi dimenzió" okozza elsősorban. Megkockáztatható, hogy a történészi és politikatudományi kutatás és a társadalomban elterjedt nézetek között jelentős átfedés van a tág értelemben vett kisebbségi ügyek és az ezekre vonatkozó gyenge, töredékes nemzetközi normák viszonyával kapcsolatban. A kutató látja ennek a védrendszernek a befejezetlenségét, a befejezéshez szükséges nemzetközi politikai akarat hiányát, a társadalom a kérdés iránt érdeklődő szegmense pedig legalábbis érzi. Komoly feszültségekre akkor bukkanunk, amikor Trianon a magyar történelemben elfoglalt helyére kérdezünk rá, s számba vesszük, milyen történészi, illetve társadalmi- politikai válaszok születnek erre a kérdésre. A történelmi Magyarország bukása ugyanis szorosan beágyazódott és szerves részévé lett annak az immár évszázados társadalmi szembenállásnak, amely a magyar modernitás megoldatlan problémáinak és az első világháború régiónkban éveken át elhúzódó lezárásának kudarcos kezeléséből nőtt ki. A 19. századi liberális korszak az 1873-as gazdasági összeomlástól kezdve gyűrűző válsága nyomán Európában szinte mindenütt éles politikai törésvonalak nyíltak egy új típusú konzervatizmus és egy szintén új – szociáldemokrata és szociálliberális-progresszív – baloldal között, melyek egyaránt szakítottak az óliberalizmus állam- és szabadságeszményével. A nemzeti éjjeliőr-állam szintézise az ezt követő, az első világháborúval véget érő bő fél évszázad során hitelét vesztette. Mindkét színre lépő – s persze országonként változó összetételű – kontinentális politikai irányzat aktívabb és lehetőségteremtő államot kívánt, azonban az egyik jellemzően egy leszűkítően meghatározott nemzeti közösség tagjai, a másik egy nyitott politikai társulás minden tagja számára. Ezek a szembenállások évtizedeken át hozzájárultak társadalmi csoportok és pártok közötti ellentétek kiéleződéséhez. A sokáig Európa politikai laboratóriumaként is működő Franciaország esetében például a történet gerincét a kommünt leverő erőkből kivált nemzeti konzervatívok, valamint a radikálisok és kispolgári szocialisták, szociáldemokraták közötti vetélkedés képezte. Ennek fejezetei közt találjuk a Dreyfus-ügyet, az 1918 után „kartellizálódó" táborok ellenségeskedéseit, s a nemzeti radikálisok Vichy-be és a megszálló náci hatalommal való kollaborációba torkolló mozgalmát a harmincas évek végén. A Vichy-korszak feldolgozása pedig még Franciaországban is – a gazdasági növekedés és nagysokára stabilizált demokratikus intézményrendszer ellenére – csak a hetvenes években kapott igazi lendületet, és a témára vonatkozó szakirodalom egyöntetű véleménye szerint legkorábban a kilencvenes években kezdett leülepedni. Azaz: ekkor kezdődött meg a történeti kutatás által feltárt, sokszor ellentmondásos eredmények történelemként való elfogadása, egyben viszonylagos társadalmi konszenzus kialakulása a múlt gyászos és ellentétes megítélés alá eső elemeiről.

Magyarországon ez a nagyszabású ideológiai törés – századelős előzmények nyomán – sajnos épp Trianon árnyékában rajzolta át az előző korszak elöregedett politikai erőterét. A világháborút lezáró béke része lett a nemzeti politikai kultúra új, meghasadt állapotának, mely mögött sokkal nagyobb ellentétek húzódtak meg 67-esek és 48-asok 1914 előtti közjogi vitáinál. Az ország szétesése nem értelmezhető sem az előző korszak nemzetiségi politikái, sem a háborús vereség, de még a Károlyi-kormány tevékenységének feltárása nélkül sem. A két nagy ideológiai család polgárháborús jellegű szembenállása azonban ahhoz vezetett, hogy az 1919 őszén „győztes" jobboldali koalíció elemei között éppen a magyar baloldal démonizálása és felelőssé tétele vált az

Nem beszélhetünk arról, hogy a „trianoni helyzet" egyszerű megoldást nyert volna akár a demokratikus átalakulások, akár az euroatlanti integráció révén

egyik fő kapoccsá, s ez eleve kizárta a folyamatok alaposabb, megértő vizsgálatát. A részben emigrációba, részben hallgatásba szorult, s utóbb is csak szűk korlátok között tevékenykedni hagyott baloldaliak körében kialakult emlékezetkultúra – már csak önvédelemből is – szintén nem a felelősség történeti megértésben való feloldásában, hanem annak áthárításában volt érdekelt.

Nehezíti a történeti és emlékezetpolitikai beszédmódok szétválasztását, hogy az említett baloldali álláspont egyik legbefolyásosabb képviselője, és az első máig ható, történészként is feltétlenül mérlegelendő felbomlás-elemzés szerzője egy és ugyanaz az ember volt. Jászi Oszkár a Magyar kálvária – magyar feltámadás című 1920 körül keletkezett emlékiratában a formálódó Horthy-rendszert támadta (különösen a kibővített angol nyelvű kiadásban), s a Tisza István által megszemélyesített régi Magyarország felett is pálcát tört. Minden értéke és Jászi nagysága ellenére igazi polgárháborús műről van szó. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása című főművében ugyanakkor – immár egy vidéki amerikai elitegyetem kampuszáról tekintve vissza – az ideológus Jászi fel-feltűnő hangjai mellett elsősorban a társadalomtudós szavai töltik meg a vaskos kötetet. Jászi nyomán függetlenül gondolkodók sokasága, s történészek immár több nemzedéke látta be, hogy az első világháborút követő, az államhatárokat újrarajzoló átalakulás egy alapvető jelentőségű folyamat, a nemzetté válások/nemzetépítések keleti irányban akkor már évszázada zajló terjedésének eredményeként ment végbe. 1918-20-ban ennek a nagy átalakulásnak és a világháború nyomán kialakult biztonságpolitikai helyzetnek eredőjeként születtek meg – körvonalaikban legalábbis – az új államok és a trianoni határok. Ezek a határok tehát a nemzeti önrendelkezés elve, az ezt az elvet gyakran cinikusan felhasználó kisnemzeti államépítő ambíciók, és egy, a 19. századi európai koncert hagyományaival szakító, erőszakos hatalmi politikai kísérlet, a francia kontinentális rendszer következményeiként jöttek létre. A történész, ha békekonferencia jegyzőkönyveit, a résztvevők magániratait, az ott összecsapó elvi és pragmatikus álláspontokat, az utódállamok ambícióit és a magyar társadalom, illetve az egymást követő kormányok katasztrofális gyengeségét vizsgálja, nehezen fog arra hajlani, hogy - ahogy történelmünk más fordulópontjai kapcsán is – ne a nemzetközi kontextusban határozza meg a folyamatok elsődleges okát. Ez sem azt nem jelenti, hogy a dualizmus kori Magyarország egyszerre rettegő és sikereitől megittasodott nacionalizmusának következményeit ne látná, sem pedig a Károlyi-kormány kapkodó lépéseinek esetlegességét és sikertelenségét ne ismerné fel. De ezekben nehéz döntő okokat találni, ha a nemzetközi folyamatok iránt nem tettet vakságot. S ebben, elkerülhetetlenül, inkább lesz az amerikai professzorrá csendesült Jászi Oszkár munkájának folytatója, mint akár olyan nagy történészek szellemiségének továbbvivője, akik a két világháború között komoly életművük mellett alkalmanként propagandisztikus megnyilvánulásokban örökítették tovább Trianon magyar polgárháborús mítoszait.

Jászi nyomán függetlenül gondolkodók sokasága, s történészek immár több nemzedéke látta be, hogy az első világháborút követő, az államhatárokat újrarajzoló átalakulás egy alapvető jelentőségű folyamat, a nemzetté válások/nemzetépítések keleti irányban akkor már évszázada zajló terjedésének eredményeként ment végbe

A történész legjobb védekezése az elfogultságát firtató esetleges vádakkal szemben éppen saját tudása. Mivel nem előre tekint, hanem a vizsgált korszak egészét önmagában igyekszik felmérni, már-már furcsa érdeklődést tanúsít soha ki nem bontakozott tervek, derékba tört kezdeményezések iránt is. Ezzel megnyílik előtte és olvasói előtt egy olyan univerzum, amelyet az emlékezetpolitikai korszakok egyre-másra mázoltak át harsány színekkel, és ha egymás festékét elfedni nem is tudták, az eredeti, finomabb és változatosabb mintát, a maga összetettségében felfogott múltat, sikerrel tették láthatatlanná. Némi forráskutatás árán feltárul például az 1920 utáni magyar politikai és közgondolkodás viszonylagos összetettsége. A Tanácsköztársaság elleni propagandairodalom már 1920-ban is dübörög, de még nem intézményesültek és váltak általánossá azok a sémák, amelyek a valódi ideológiai ellenfelet és politikai alternatívát jelentő októberi koalícióra és „nemzetközi szövetségeseire" hárítanák a teljes felelősséget az év elején már hivatalosan is kézhez kapott békefeltételekért. A legáltalánosabb vélekedés és várakozás a nagyhatalmak „kijózanodására" vonatkozik: ha rádöbbennek, hogy a kisantant politikusai „megvezették őket", ha meglátják Magyarországban a stabilizálni kívánt dunai régió természetes középpontját, majd korrigálni fogják tévedésüket. Ebben értettek egyet sokan Apponyi Albert gróftól Teleki Pálon át – egészen a Magyarországon maradt, illetve a Tanácsköztársaság utána hazatért októbristákig, így Lovászy Mártonig és Batthyány Tivadarig.

Sokféle elképzelés forog ekkor közkézen, de fontos megfigyelni, hogy a szegedi katonatisztek és radikalizálódott arisztokraták által vezetett félkatonai vagy titkos szervezetek vidékét leszámítva sokan mérlegelik az épp csak megalakult Nemzetek Szövetségének lehetséges szerepét a béke kijavításában, Wlassics Gyulához és Irk Alberthez hasonló jogászprofesszorok írnak a nemzetközi jog növekvő szerepéről az eljövendő békésebb korszakban, s általában véve sem tapasztalható 180 fokos fordulat például 1919 január-februárjához képest. Akkor már Károlyi Mihály és szövetségesei számára is nyilvánvaló volt, hogy az új korszak nem *csak* a pacifizmus és wilsonizmus jegyében fog kibontakozni, de a következetesen reálpolitika-hívő Bethlennel ellentétben azt 1920-ban sem fogadták el még sokan, hogy komoly és tartós szerepe ezeknek a gondolatoknak *egyáltalán* nem is lesz a nemzetközi rendben. Ebből aztán az is következett, hogy a Károlyi ellen heccelő – és persze szintén olvasott és befolyásos – radikális lapok világán túllépve egy olyan Trianon-recepcióra bukkanunk, amely még nem a bűnbakkeresés és a külvilág velünk szembeni erkölcsi

restitúciós kötelezettségének pólusai között artikulálódik elsősorban, hanem adott esetben nem kevés realizmussal, máskor hasonló arányú idealizmussal konstruktív politikai válaszokat keres.

Ahogy konszolidálódik a kialakuló jobboldali autoriter-parlamentáris rendszer, úgy intézményesülnek emlékezetpolitikai ideológémái is az 1920 utáni években. A szélsőjobboldalt Bethlen integrálva leszerelte, majd ideiglenesen marginalizálta, de ennek egyik „ára" az volt, hogy számos tézisük utat talált a Horthy kormányzósága által szimbolikusan összefogott hibrid rendszerben. Kanonizálódott a progressziót a zsidósághoz, a progreszszsiót pedig a történelmi ország katasztrófájához kötő tétel is, amely minden századelőig visszanyúló előzménye ellenére ekkor válik valóban szinte magától értetődő tézissé. A rendszer liberálisabbjai és mérsékeltebb személyiségei kivételeket megengednek ugyan, de az axiómát egészében ők sem utasítják el. Ez az a folyamat, amely létrehozza azt a máig fel-felbukkanó Trianon-diskurzust, mely valójában nem is Trianonról szól, hanem a magyar nemzetfelfogások és politikai eszményképek közötti törés szakadékká nyílásáról. Ebben a diskurzusban tételeződik utóbb a felelősségkeresés, az eseményről kialakított értékelés magyarságmérceként való alkalmazása. Nem utolsósorban pedig ekkor és így jön létre az a vonatkoztatási rendszer, amelybe a történész nyelvén beszélve még beleszólni is nehéz.

A történész szeme előtt talán részleteiben világosabban látszik, hogy mennyire ideológiavezérelt ezeknek a beszédmódoknak a kialakulása, de saját eszközeivel aligha lehet másra képes, mint rámutatni: milyen mélyen és hosszan ható történelmi erőkről, a nemzetközi rendszerből eredő kényszerekről feledkezünk meg, milyen mesterségesen és szándékoltan kialakított mitológiákat éltetünk tovább, amikor azt gondoljuk, Trianon ügye „eldönthető" a felelősség felől közelítve. Az pedig már nem a történész mesterségének része, hogy felvesse: ez a lényegét tekintve ahistorikus beállítódás, amely gyenge és buta, illetve erős és okos alakok portréiba sűríti az ideológiai oppozíciókat, a kisnemzeti és kisállami évszázadunk gondját-baját, hogyan járul hozzá ahhoz, hogy Trianont ne tudjuk feldolgozni, s még abban se értsünk egyet, amiről ugyanazt gondoljuk.

Nem történészként szólva: megkérdőjelezhetetlennek tartom, hogy a magyar társadalom túlnyomó része a történelmi emlékezet kivételesen fájó, kataklizmikus pillanataként gondol Trianonra, amely alatt mi, magyarok, nem annyira a békeszerződést értjük, hanem azt a sokgyökerű és sokágú folyamatot, amelynek eredményeként a történelmi Magyarország helyén utódállamok keletkeztek, s magukat magyarnak valló emberek milliói kerültek egy sokszor határozott nemzetiesítő politikát folytató állam fennhatósága alá. Ebből a praktikus politikai cselekvés számára többféle – akár egymással kombinálható – út lehetősége adódik. Ezek között szerepelhetne a sajnálatosan zárójelbe tett nemzetközi normaépítés, a híres elvszerű skandináv külpolitikai identitás mintájára. S szerepel máig is a kisebbségi közösségek és az anyanemzet közötti hídépítés, támogatás közvetlen, a szomszédállamokkal való kapcsolatépítés közvetett eszköze. Ezekkel szinergiában létezik az európai, határokon átívelő struktúrák kiaknázása, amely a kétségtelenül csak részleges eredmények ellenére is az elmúlt évtizedek legígéretesebb lehetősége volt és maradt. Ezen utak modalitásairól társadalmi és politikai viták lefolytatása természetes dolog, s a történész állampolgárként vehet bennük részt, esetleg olyan állampolgárként, akinek több tudása van az átlagembernél a meghaladni kívánt nemzetiesítő reflexek makacs természetéről. A múltbéli áldatlan állapotokról szerzett pontosabb tudása és a munkájából következően sajátjává vált szélesebb időbeli perspektíva miatt esetleg arra is hasznosan figyelmeztethet, hogy az elmúlt néhány évtized eredményeit és főleg a heves viták felszíne alatt gyakran meghúzódó, közösen vallott elveket is észrevegyük.

A szélsőjobboldalt Bethlen integrálva leszerelte, majd ideiglenesen marginalizálta, de ennek egyik „ára" az volt, hogy számos tézisük utat talált a Horthy kormányzósága által szimbolikusan összefogott hibrid rendszerben

Sajátosabb helyzetben találja magát ugyanakkor a történész, amikor az ebben az írásban is vizsgált nemzeti emlékezetviták sűrűjében igyekszik konstruktív szerepet vállalni. Ilyenkor érzi magát a mai felelősségtörténeteket eredményező mítoszépítések folyamatát jól ismerő, a nemzetközi környezet kényszereivel munkája során újra és újra szembekerülő kutató a lövészárkok között. Hiszen azt látja, a Horthy-korszak számos szereplője sem pusztán az elvakult *Nem, nem soha* jegyében közelített Trianon kérdéséhez, de azt is tudja, hogy a jelszó maga éppen az októberi forradalom idejéből származik, és 1920 júniusában a polgári radikális Világ is naponta buzdított a Területvédő Liga tüntetésein való részvételre. Ezért aztán azt is tudja, milyen komoly felejtésnek kellett végbemennie ahhoz, hogy a megkettőződött magyar emlékezetkultúrában kialakuljanak a jelen torzképei az egykori kvázi-polgárháborús csoportok munkájáról és vélt mai örököseikről. Saját eszközei azonban elsősorban egy negatív feladat elvégzésére teszik alkalmassá. A múltat a ránőtt emlékezetpolitikai nagyelbeszélések alól legalább részlegesen megszabadíthatja, az eseményeket a saját koruk kontextusában vizsgálva, bemutatva a szereplők döntéseire ható tényezőket, a külső kényszerektől az életük során szerzett tapasztalatokig és szocializációjukig bezárólag. Ez a történelemmé formált múlt azonban nem oldja meg a társadalom sorskérdéseit, nem temet be árkokat, s dogmaként sem állja meg a helyét, hiszen lényegét éppen a párhuzamos történészi beszámolókkal folytatott vita képezi. Teret talán nyit valamilyen társadalmi cselekvés számára, de ennek is csak akkor van értelme, ha azt a teret nem az emlékezet vállalkozói, hanem önreflexióra is képes, de elkötelezett állampolgárok vitái töltik meg.

Szathmáry István Pál

NEM SKANZEN

(Fotó: Máté Péter)

Személyes Trianon-emlékezet. A személyesség elsősorban és mindenekelőtt valamiféle családi érintettséget feltételez. Áttelepített ősöket, határon túl ragadt rokonokat. Esetemben erről nem beszélhetünk. Amennyire tudom, az általam ismert (amúgy, de ez most mellékes, kritikával kezelendő) családtörténetünk nem őriz ilyen kapcsolódásokat.

Ezek hiányában tehát leginkább az intellektuális alapokon álló, távolságtartó(bb) reflexiónak marad helye, már ha nem a nacionalista indíttatású hőzöngés érzelmi fröcscsét kívánjuk ismételten felrázni.

Ez utóbbitól erősen tartózkodva, rögtön élnék is egy fontos különbségtétellel, ami a téma kapcsán is irányadó lehet. Magamat patriótának szeretem tudni. Abban az értelemben, ahogy azt a nemrég elhunyt kiváló magyar származású amerikai történész, John Lukacs (Lukács János) megfogalmazta. Eszerint a patriotizmus elsősorban nyelvi-kulturális elkötelezettséget jelent, szemben a nacionalizmus rossz emlékű, és sajnos ma is népszerű vérségi-törzsi, „Volk-alapú" kötelékeket feltételező-vágyó beállítódásával.

Innen pedig már csak egy ugrás azt mondani: saját Trianon emlékezetem és élményem is mindenekelőtt ebben a keretben, a magyar nyelvű kultúra területiumán belül beszélhető el. Veszteségeim a magyar kultúra, mindenekelőtt a magyar nyelven írt irodalom töréspontjai és szakadásai mentén válnak leginkább elbeszélhetővé és kézzelfoghatóvá. Márpedig ez nem marginális kérdés, hiszen – már csak a mifelénk általában és nagy buzgalommal ideologizált történetírások gyanúba keveredése okán is – az irodalom lehetne hordozófelülete és játéktere a közös emlékezet folyamatos újraírásának – és gondolásának. Csakhogy a jelenlegi helyzet – értem ez alatt a Nemzeti Alaptanterv kötelező és ajánlott olvasmányai körüli purparlé tényét is – azzal fenyeget, még inkább, akár végzetesen is beszűkülhet ez a diszkurzív keret. Magyarán: a hivatalos irodalompolitika (milyen dermesztő kifejezés!) számára, a végtelen leegyszerűsítésnek köszönhetően, és a homályosan körvonalozott hazafias nevelés ködképe okozta fókusztorzulás hatására – az egyetemes magyar irodalom határon túli kínálata és kánonja is még inkább ideológiai karanténba záródik. Erdély: mindenekelőtt Wass Albert, egy kis Tamási Áron még jöhet, mert hát valahogy a góbéságot is meg kell mutatni, esetleg egy kis Sütő András, de már csak haladóknak. Vajdaság, Újvidék? Már nehezebb a helyzet, hiszen nehogy már mondjuk a Végel László-féle irónia aknamezejére lépjünk, és az a furcsa, zilált, dekadens Új Symposion fémjelezte zsizsegés se rokonszenves annyira. Kárpátalja? Ott csak a baj van, amúgy is. Burgenland? Ki szokott Burgenlandról beszélni?

Persze mindezzel semmi újat vagy eddig nem tudottat nem rögzítettem. Visszatérve az írás kiindulópontjához: személyes Trianon-élménye(i)m karakterét egy kvázi véletlen is alakította nemrégiben. Tavaly könyvszerkesztőként volt szerencsém gondozni Filep Tamás Gusztáv remek és horizonttágító erejű monografikus igényű kötetét, melyet Ligeti Ernő író-publicistáról írt.

Az 1891-ben született Ligeti tipikus és atipikus figura volt egyszerre. Tipikus, hiszen korántsem állt azzal egyedül, hogy zsidó származású erdélyi magyarként teljes egészében és szíve legmélyéről magyarnak vallja magát, az említett származási kérdésnek legfeljebb valamiféle színesítő egzotikus hatást köszönhet munkássága. Elsősorban kultúraszervezőként és szerkesztőként alkotott maradandót. A Nagyváradi Napló redakcióját megjárva Kolozsvárott lett a Keleti Újság nemzetközileg is igen széleskörűen tájékozott munkatársa. Emellett részt vett a nagyhatású Erdélyi Szépmíves Céh könyvkiadó vállalat megalapításában is, 1934-ben pedig saját lapot alapított ugyancsak Kolozsvárott Független Újság címmel. Ami mégis érdekes – és bizonyos szempontból, leginkább a mi, mostani, anyaországi horizontunk felél nézve –, az irodalmi munkásságának urbánus jellege – ahogy azt az említett kötet szerzője, Filep is alaposan alátámasztja. A szegények nyomorára is figyelő, nagyvárosi témákat is középpontjába állító regényei – némi leegyszerűsítéssel persze – megmutatják, hogy az erdélyi irodalom nemcsak Székelyföld, hegyek és természetközeli ember mély bölcsessége.

Ligeti sorsa tipikus azért is, mert sok sorstársához ha-

sonlóan kénytelen volt megtapasztalni: miután hosszú éveken küzdött Trianon következményeinek enyhítéséért, a helyi magyar kulturális élet életben tartásáért, a revíziót követően az újra berendezkedő államhatalom finoman szólva sem állt barátságosan hozzá – természetesen származása miatt. Megtapasztalhatta, hogy azok is elfordultak tőle, akik korábban harcostársai voltak a kulturális kármentés érdekében vívott csatákban. A tragikus halál pedig a magyar fővárosban érte, ahol feleségével együtt a nyilasok brutalitásának esett áldozatul.

Ligeti „esete" tehát egyszerre elgondolkodtató és példaértékű. Megmutatja, hogy a jelenleg ismét betokosodni látszódó hivatalos irodalomértelmezés milyen szűkített és elfogult perspektívát kínál a határon túli magyar irodalom befogadása és értelmezése terén. Itt egyébként nyitni lehetne egy nagy zárójelet, bár a jelenség jóval többet érdemel ennél. Tudniillik, hogy miért van az, hogy amennyiben határon túli irodalomról beszélünk, akkor Erdély kerül elsősorban szóba – ám ez szétfeszítené jelen írás kereteit.

Bár Trianon valóban egyedi és párhuzam nélküli történelmi esemény, a következmény, mindaz, amiről fentebb röviden szóltam, nem példátlan a térségben. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a poszttraumás irodalomértés jelenségéről van itt szó. Az általam viszonylag behatóan ismert lengyel irodalom is ezzel a tehertéttel küzd már nagyon hosszú ideje, de a második világháború vége óta mindenképpen. A kitelepített németség, majd a keletről a helyükre telepített lengyelek egymásba gabalyodó történelmi traumái például legalább annyira a racionális történelmi viták gátját képezik, mint a mi paralizált közös emlékezetpolitikai hagyatékunk. Beszédes, hogy a lengyel irodalmi Nobel-díjasok többsége – beleértve a legutóbb érkezett elismerés birtokosát, Olga Tokarczukot – megkapta a hazaárulás vagy a nemzetietlenség vágyát bizonyos, és nem is túl szűk körök részéről. Pedig éppen az irodalom lehetne az a terület – hogy magamat ismételjem –, ahol ennek a poszttraumás stressznek a feloldása elindulhat.

Ehelyett jelenleg a Ligetit is béklyóba kötő és kényszerpályára ítélő poszt-trianoni neurózis határozza meg nemcsak a határon túli magyar irodalom anyaországi értelmezését, de felteszem, az említett területek identitásának egészségesebb és szabadabb újradefiniálását is. Igaz, voltak idők, amikor Budapest, pontosabban a fővárosi irodalmi közvélemény egy része, is igyekezett nem atyáskodó, hanem partneri és nyitott szemlélettel létesíteni szellemi cserekapcsolatot az elcsatolt területek literátor közegével – elsősorban Erdéllyel „persze", azon belül is Kolozsvárral. És nyilván ez a kölcsönhatás – a személyes kötelékeknek köszönhetően – nem szűnt meg teljesen ma sem, ám tagadhatatlan: ma a határon túli irodalom – ha hagyják – jó eséllyel találja magát ismét a kulturális skanzen-élmény közepén, értékei mint az indián rezervátumokban készült csecsebecsék számíthatnak majd leginkább érdeklődésre és fogadókészségre magyarországi részről. Ezt pedig nagyon jó lenne elkerülni.

Az általam viszonylag behatóan ismert lengyel irodalom is ezzel a tehertéttel küzd már nagyon hosszú ideje, de a második világháború vége óta mindenképpen

Vajda Mihály

SZUBJEKTÍV ZSIDÓ TRIANON

Gyerekkori emlék: egy bejárati ajtó, azon két fémplakett. Az egyiken ez áll: „Adományaimat a Caritasnak adom." Mellette egy másik: „Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország" felirattal – lehet, hogy fordított sorrendben, azt már nem tudom.

Mintha nagyanyám lakásának ajtajára lettek volna felszegelve. Vajon tudtam-e, miről van szó? Távolról sem vagyok benne biztos. Még az adományokat illetően sem. Valahogy odatartoztak az ajtóhoz. Az egyedüli kérdés

persze az, tudtam-e, miről van egyáltalában szó. Úgy gondolom, tudtam. Kellett tudnom. Mintha az iskolában – a '44 március 19-i német megszállást megelőzően két és fél évet (tehát éppen '41 őszétől '44 tavaszáig) jártam iskolába – szó lett volna ilyesmiről. Mintha az osztályban a falon az 1941-es Magyarország térképe lógott volna. Sok itt a „mintha". Arra utal, hogy igazi emlékeim nincsenek, de mai történeti tudásomra rárímelnek bizonyos igen halvány emlékképek. Igazán érdekes persze az lenne, hogy válaszolni tudjak a kérdésre: Mi volt a viszonyom a határrevízióhoz? De akárhogyan erőltetem az emlékezetemet, semmit sem tudok mondani arról, mit gondoltam Trianonról, a határrevíziós törekvésekről, a bekövetkezett határrevíziókról.

Valószínűnek tűnik, hogy a családban olyan mélyen hallgattak mindarról, ami velünk, zsidókkal történik, hogy ez a csend minden emlékemet kitörölte

Ez persze nem jelent semmit. Általában is csupán egy-egy kép maradt meg az emlékezetemben a német megszállást megelőző időkből. Nem itt a helye, hogy ennek az amnéziának az okait kutassam. Valószínűnek tűnik, hogy a családban olyan mélyen hallgattak mindarról, ami velünk, zsidókkal történik, hogy ez a csend minden emlékemet kitörölte. Persze az sem lehetetlen, hogy a német megszállás, s akkor hirtelen már megfogalmazódott rémület törölt ki minden megelőző emléket az emlékezetemből. De most nem ezt a rejtélyt szeretném megfejteni. Arra keresem a választ, hogy vajon a helyzetünket illető hirtelen megvilágosodás általában is világos képet alkotott-e bennem a politikai állapotokat illetően. Sejtésem szerint negatív választ kell adnom erre a kérdésre. Hiszen a hirtelen ránk törő félelem – s a megszállástól kezdve szüleim már velem is megosztották félelmeiket – minden más politikai kérdést érdektelenné tett azzal az egygyel szemben, hogy mi lesz velünk. Kötve hiszem, hogy a mi lesz velünk kérdésének fényében akárcsak egyetlen zsidót is érdekelt volna, hogy vajon a trianoni békeszerződés igazságtalan volt-e, s mennyiben, hogy helyes volt-e Adolf Hitler Németországának és Benito Mussolini Olaszországának segítségével visszaszerezni a háború után elveszett magyar területek egy részét, s hogy lesznek-e ennek negatív következményei. Ha most ebből valaki arra következtetne, hogy megítélésem szerint a magyar zsidók közömbösek voltak a nemzeti érdekekkel szemben, az nagyon is téved. Tudjuk, hogy erről nincsen szó, tudjuk, hogy a zsidóságot ért vádak, miszerint ők sok tekintetben felelősek a magyarság keserű sorsáért, hazugok. Persze azt is tudjuk, hogy a magyar zsidók túlnyomó többsége liberális volt, de szembenállásuk a nemzeti konzervativizmussal bizonyára nem homályosította el tisztánlátásukat, s abbéli meggyőződésüket, hogy a trianoni békeszerződés igazságtalan volt. Nem vagyok történész, semmiképpen nem vagyok szakértője a magyar zsidóság gondolkodás-történetének. Annyit azonban határozottan tudok, hogy a magyar zsidók nem szemben állni akartak a magyarsággal, hanem a magyar nemzet részének tekintették magukat, el szerették volna fogadtatni magukat magyarként a többi magyarral. Csak egyetlen példa: Kevesen ismerik Avigdor Hameiri (eredeti nevén Feuerstein) az első világháborúról szóló könyvét, amelyben éppen azt veti a zsidó tisztek szemére, hogy akár életük kockáztatásával is a legügybuzgóbb harcosok igyekezetek lenni, meg akarták mutatni, hogy ők a legbátrabb magyarok. Miért igyekeztek volna hát a zsidók a háborús vereség után ártani a magyaroknak, Magyarországnak?

Jó, álljak meg, ne akarjam leegyszerűsíteni a dolgokat. Ha egy liberális kiállt és kiáll a nemzeti kisebbségek jogai mellett, nem azt segítette-e elő, hogy feldarabolják az országot? Világos, hogy erre a kérdésre nem lehet nemmel válaszolni. Azt gondolom, hogy a zsidók liberális többsége, persze nemcsak a zsidó liberálisoké, minden liberálisé, nem a Szentistváni Magyarország érinthetetlensége mellett állt ki, hanem a Magyarországra kényszerített trianoni békeszerződés abszurditásaival helyezkedett szembe. Azzal helyezkedett szembe, hogy a békecsinálók mit sem törődve az etnikai határokkal, s mit sem törődve azzal, hogy egy békeszerződésnek a lehetőség szerint a háború okait kell kiküszöbölnie, nem pedig a veszteseket megbüntetnie, színtiszta magyar területeket adtak oda mintegy jutalmul a kisantant államainak. Ezt józan ember nem helyeselheti. A józan ember számára nem az volt – máig sem az – a kérdés, hogy vajon a Szentistváni Magyarország határait szenteknek kellett volna-e tekinteni. Hanem úgy gondolták, hogy a függetlenedni kívánó nemzetiségiek el kell ismerni a jogát a függetlenségre, az anyanemzetükhöz való csatlakozásra, de csak azokat a területeket kell, hogy megkapják, melyben ők képezik a többséget.

Hogy én ezt már akkor, '45 után átgondoltam volna, ha nem kilenc-tízéves vagyok, hanem felnőtt, és megelőzően senki nem bántott volna ebben az országban, s mindig éppúgy egyenrangú magyar embernek tekinthettem volna magam, ahogy mindazok, akik igazolni tudták „árja" származásukat, az éppenséggel lehetséges, de mint tudjuk, nem ez volt a helyzet. S ha még később is, felnőttebb, politikai gondolkodásra képes fejjel sem foglalkoztatott generációmból senkit, ha nem is Trianon (arról nem is esett szó a háború után), de legalább a magyar ki-

Papír- és fémpénzt, bélyeget, képeslapot, papírrégiséget, régiségeket vásárolunk és árverésre átveszünk.
Budapest VI., Andrássy út 16. Telefon: 266-4154 Nyitva: H-SZ 10-17, Cs: 10-19 óráig

sebbség helyzete a szomszédos országokban – hosszú ideig az utóbbiról sem ejtett szót senki –, az in abstracto súlyos hiba volt, de nem a magyar zsidók hibája. Akkor sem, ha eltekintünk attól, még egyszer mondom, hogy minket ebben az országban a Soá korszakában nem tekintettek embernek sem, nemhogy egyenrangú magyar állampolgárnak.

A kisebbségi kérdés a hetvenes években kezdett el foglalkoztatni, amikor először jártam Erdélyben. S többé nem hagyott nyugodni. Nem sokkal később, már a rendszerváltás után olvastam Bibó István idevágó okfejtéseit, s teljesen egyetértettem velük. Bibó nyomán írtam is valami cikket arról, hogy mennyire abszurdak a trianoni határok, s még arra is vetemedtem, hogy az 1941-es határokat tekintsem a lehető legelfogadhatóbbaknak. Tudtommal senki nem reagált rá; kit érdekel, hogy mit beszél egy liberális zsidó, aki nem ismeri el a szentistváni határok szentségét?

Hadd tegyem hozzá: a határrevízió gondolatát abszurdnak tartom. Fogalmam sincsen, miként lehetne tényleges békét, lelki békét teremteni a valaha volt Monarchia utódállamainak területén. Trianon hosszú időre szembeállította egymással a kis nemzeteket. S nem is állok elő ötletekkel.

Valcz Péter

TRIANONUL ÉRZEM MAGAM

Trianon 90. évfordulója (2010) Párizsban ért. Ottlétem alatt született *A gall kakas és a magyar tyúk* című darab, ami a francia-magyar kapcsolatokat dolgozta fel egy *Tragédia*-parafrázisban. Egy francia Ádám és egy magyar Éva utazott keresztül a történelmen Asterixtől és Hunortól Szent Istvánon és Szilveszter pápán át az Erasmus-bulikig. És persze ott van Trianon. A kérdés az volt, hogyan lehet egy francia-magyar vegyes közönségnek beszélni erről?

A megoldás végül egy fikciós kávéházi jelenetből született, ahol a századfordulós francia és magyar költők Baudelaire *A sátán litániája* című versével megidézik Lucifert, és megérdeklődik tőle a jövőt. Lucifer közli velük, hogy hatalmas világégés lesz, ami a franciák vereségével végződik, és egy szörnyen igazságtalan békeszerződés következtében Franciaország elveszíti területének 67% százalékát, Korzika a Magyar Királyság része lesz, míg Bordeaux és Champagne vidéke egy amerikai szeszgyáros felügyelete alá kerül. A többiek elszélednek, így Lucifer már csak szegény József Attilával közli: csak viccelt. Magyarországgal történik meg mindez.

Ez a dramaturgiai húzás bejött. A magyar közönség végre úgy érezhette, a franciák átérzik az igazságtalanság mértékét. A franciák meg egy kis empátiát követően újraélhették, hogy milyen jó a győztesek oldalán kikerülni egy világháborúból. Mert voltaképpen mi ez, ha nem a történelem hatalmas kártyapartija győztesekkel és vesztesekkel? Meg persze az utána zúduló vízözön, következményekkel, magyarázatokkal és száz év után sem múló zsigeri érzésekkel.

És pont ez a zsigeri érzés kerül minduntalan konfliktusba az értelemmel. Ugyanezen a zsigeri érzésen kaptam magam kamaszként, mikor a II. Világháborúról tanultunk, én pedig titkon a magyaroknak – és hát Hitlernek – szurkoltam. Hálás voltam neki, hogy visszaadta Észak-Erdélyt. Persze az agyam tudta, hogy Hitler igazából *gonosz* és csak örülni szabad, hogy Magyarország Hitler oldalán végül nem nyert, de a szurkolás nem értelmi akció.

Nagyszüleim egyébként pont ezzel az abszurd történelmi teleporttal kerültek Budapestre. A bukaresti zsidó nagyanyám, miután összeházasodott temesvári nagyapámmal, 1940-ben Észak-Erdélybe utaztak, mert már tudva levő volt, hogy azt hamarosan visszacsatolják. Odamentek, visszacsatolták, és már Magyarországon is voltak. Nagyanyám testvéreit meg Izrael állam vásárolta ki. A leszármazottakkal több, mint hatvan évvel később, 2012-ben találkoztunk először. Két év leforgása alatt, életemben először láttam mind a francia, mind az izraeli rokonaimat. Ez is a történelem nagy győzelmeinek és veszteségeinek következménye.

Ugyanazzal a mélabús elfogadással tekintek a családomban tátongó távolságokra, mint a határon túli magyarok helyzetére. Unokatestvéreimnek már más a nyelvük, más ételeket esznek, más pénzzel fizetnek, más himnuszt énekelnek. A disszidensek esetében talán kisebb a zsigeri mélabú, hiszen ők döntöttek így pedig dehogy, csak közvetve. Négy évet éltem külföldön. Eleinte büszke voltam, azt hittem, mindenki irigyel pedig egy idő után mindannyian sajnáltuk a helyzetet, hiszen nem lehettünk együtt. Szóval átkerülni egy másik kultúrába akár önszántan, akár kényszerített módon, mindenképp traumatikus. Aztán vagy sikerül gyökeret verni, vagy nem. Anyámnak hoztam Brazíliából egy banáncserjét, Indiából meg egy banyánfát. A banánfa kultúrsokkot kapott, és ott pusztult el a Villányi úton. A banyánfa pedig ma is él és virul és olyan buja, hogy kezdünk félni tőle.

Ugyanazzal a mélabús elfogadással tekintek a családomban tátongó távolságokra, mint a határon túli magyarok helyzetére. Unokatestvéreimnek már más a nyelvük, más ételeket esznek, más pénzzel fizetnek, más himnuszt énekelnek

Vissza Trianonhoz. A százéves évforduló fontos, mert a zsigeri érzés még mindig ott van a kollektív gyomrunkban. Februárban láttam, hogy a Nyugati téri aluljáróban aláírást gyűjtöttek *Magyarországot érintő Trianoni-békediktátum revíziója* tárgyban. Jelenleg 18.166 aláírásnál tart. Az ilyen akciók nem lenézendőek. Pont a lenézés tartja életben a feldolgozatlanságot. Egyszer egy előadás kapcsán csináltunk egy rendszerállítást arról, hogy "*Mi a baj Magyarországon*?" A rendszerállítás egy pszichológiai alapú közösségi szeánsz, ahol a kollektív tudatalattinak teszünk fel kérdéseket. Én a *Probléma* szerepében léptem be, és elég hamar a földön találtam magam összegörnyedve *(Trianonul éreztem magam)*. Majd belépett a *Megoldás* szerepében egy csaj, aki elkezdett szapulni, hogy azonnal hagyjam abba az önsajnáltatást, és keljek már fel. Erre bennem csak nőtt a büszkeség és a dafke, zsigeri gyűlöletet éreztem a tudálékos *Megoldás* iránt, azt gondoltam, nem veszi komolyan a veszteségeimet. A helyzet ismerős, akár a hazai közélet. De ott a földön az esetleges feloldást is megéreztem. Nem vágytam másra, mint hogy az arrogáns nember hagyja abba a kioktatást, hajoljon le hozzám, simogasson meg és mondja azt: *"Igen, igazad van. Tényleg igazságtalanok voltak veled. De most már gyere, állj fel, építsük fel együtt ezt a szép kis országot."* Vagy valami ilyesmi. Hogy mi kéne a feldolgozáshoz? Összeölelkezés. Belső empátia – egymás iránt. Hogy egyik oldal se higgye magáról, hogy ő a megoldás. A megoldás maga a viszony rendezése, egymás megértése és felsegítése. Ez az, ami rajtunk múlik.

Az idő persze közben múlik... Hogy még mennyi idő? Amennyit a kollektív mentális egészségünk megenged. Arad miatt érez még bárki bármi zsigerit a gyomrában? 170 év. Moháccsal és a törökkel kapcsolatban? 500 év. Muhi csata és a tatárok? 780 év. Trianon meg 100.

És zajlanak az újabb kártyapartik is... Ott van például a 2004-es EU csatlakozás, ami talán segített egy kicsit. De ott volt ugyanabban az évben a kettős állampolgárságról szóló eredménytelen népszavazás, ami kicsit sem segített. Aztán ott volt a 2007-es csatlakozás a schengeni-övezethez, amikor Felvidék, Erdély és Magyarország közt megszűnt a határellenőrzés kicsit segített. Majd 2010-től a kettős állampolgársági törvények fene tudja, hogy segített-e. És most a 2020-as koronavírus. A vírus nem diszkriminál. Nem érdekli a történelem, az identitás, a kultúra, az állampolgárság. Nem érdeklik az állatok. Csak az ember. Miközben a határokat lezárták, egy nagy, globális karanténba kerültem az izraeli és francia unokatestvéreimmel, a brazil és indiai barátaimmal, más politikai nézetet vallókkal és a határon túli magyarokkal. Ez a kis csápos golyóbis arra kényszerít minket, hogy meglássuk egymásban a legkisebb közös többszöröst: emberi mivoltunkat. És ilyen százéves évfordulója lett Trianonnak. A legsúlyosabb nemzeti és nemzetiségi trauma centenáriumán az emberiség egy alig megfogható ellenség ellen küzd egyéni, nemzeti és globális szinten. Ez lehet a XX. századi erőviszonyok alkonya, és egy újfajta szövetség hajnala. Ámen.

Olvassa a Szombatot interneten is!
Szombat Online
www.szombat.org

Végel László

A NEMZETÁLLAM ALBÉRLŐI

Nem kis szorongással válaszolok a Trianon trauma tárgykörében feltett kérdésre, mert úgy vélem, bármit is mondanék, nyitott kapukat döngetek, hiszen a legfontosabb kérdésben aligha található nagyobb egyetértés a magyar társadalomban, mint az: a trianoni békepaktum igazságtalan volt. Ugyanakkor az előítélet-mentes válaszadást ellehetetleníti az áthidalhatatlan ellentét, amely egyrészt abban nyilvánul meg, hogy milyen politika vezetett Trianonig, létezett-e a kényszerpályára került Magyarországnak valamiféle alternatívája, másrészt pedig abban, hogy milyen következményekkel járt. Nem foglalkoznék a történészek, az eszmetörténészek vitájával, mivel hiányzik a kellő ismeretanyagom, és nem is vagyok mindentudó politikus, aki mindenről kapásból ítéletet tud mondani. Válaszommal csupán a poszttrianoni lelkiállapot értelmezésére szorítkozom, és arra a kérdésre, hogy hova vezet a nyitott kapuktól vezető út.

Hasonló kérdést vetett fel Heller Ágnes öt évvel ezelőtt a Szombat egyik ankétjában, igaz más összefüggésben. Ő is, akárcsak sokan mások, abból indult ki, hogy „Trianon egyike volt a legigazságtalanabb, egy nemzetállam ellen irányuló történelmi döntéseknek, a Holokauszt volt a legnagyobb bűn, amit a modern világban egy nép ellen elkövettek". Vallomásának különös hitelt adott, hogy nagyanyja Újvidéken volt polgáriskolai tanárnő, apja is ott nőtt fel, s Trianon után nagyanyjával volt kénytelen távozni a család Újvidékről.

Így hát a családban elevenen élt az igazságtalan békepaktum emléke. Heller Ágnes ebben a szellemben nevelődött, úgyhogy nem meglepő, hogy gyerekkorában irredenta verseket írt. A családi emlékek hatására már felnőttként, egy tátrai kirándulás alkalmával revoltból nagyhangon beszélt magyarul, tudva, hogy ezt rossz néven veszik a szlovákok. Ennek az emléknek az utórezgését ismertem fel nála 1994-ban újvidéki látogatása alkalmával, amikor a balkáni háború még dühöngött. Akkoriban ritkán jöttek el közénk magyar írók és értelmiségiek, nem úgy, mint mostanság, amikor szinte naponta fel-felbukkannak a magyarságszakértők. Az eléggé zsúfolt és zajos város főterén a szokottnál hangosabban meséltem neki Újvidékről, mire ő óvatosan megjegyezte: „Nem fognak belénk kötni, mert magyarul beszélünk?" Az etnikai háborúba keveredett térségben a tátrai tapasztalatok hatására magától értetődőnek tűnt a kérdés. Ő volt addig az egyetlen magyarországi állampolgár, aki Újvidék főtéren feltett nekem egy ilyen kérdést. Bizonyára vannak mások is, akik szerintem ismerik ezt az érzést, elsősorban azok, akiknek a családtörténetében jelen van a Trianon-emlék.

(Fotó: MTI / Mohai Balázs)

Az említett ankétban Heller szóvá teszi, hogy a magyar lakosság nagy része képtelen a Holokauszttal kapcsolatban tudomásul venni: a magyar polgárok egy jelentős része tettestárs volt. Magyar részről viszont jogos a kétely, miszerint a zsidóság érzéketlen a Trianon-traumával szemben. Heller Ágnes szerint a két trauma feldolgozása a belső pszichológiai, vagy ideológiai ellenállást felülmúló őszinte elbeszéléssel kezdődik. Nem tisztem megítélni az

igen bonyolult magyar-zsidó viszonyokat, hiszen nincs semmiféle személyes tapasztalatom róla, gyermek- és ifjúkoromban ugyanis nem találkoztam a zsidó-magyar ellentmondásokkal. Tudniillik Szerbiában is volt zsidókérdés, de másképpen merült fel, mint Magyarországon. Annál is inkább, mivel a két világháború közötti többnemzetiségű Vajdaságban a magyarok és a zsidók kisebbségben voltak, ergo egymásra voltak utalva, úgyhogy nem is nagyon értették, hogy Horthy bejövetele után miért lett a tegnapi szövetségesből ellenség.

Számomra Trianonnal kapcsolatban nem a zsidó-magyar viszony jelent kihívást, hanem az, hogy a Trianon-szindróma milyen hatást gyakorol a magyar kisebbség és a szerb többség viszonyára. Szükség van-e ideológiai ellenállást legyőző őszinte elbeszélésre? A titói Jugoszláviában ez a kérdés nem szerepelt a közéletben. A hivatalos szocialista ideológia olyannyira elhatárolódott a királyi Jugoszláviától, hogy nemigen maradt „hely" az elcsatolás dicsőítésére, amit a mai hatalmi ideológia, a kommunisták megbocsájthatatlan nemzetellenes vétkének nevez. A magyarok nem gyászolták Trianont, a szerbek viszont nem ünnepelték 1918. november 25-ét Vajdaság elcsatolásának napját.

A magyar Trianon-trauma az első poszttrianoni nemzedék, a nagyapák személyes történetébe rekedt meg; abba a drámába szorul bele, hogy az egyik napról a másikra nemcsak nyelvet kellett cserélniük, nemcsak szokásokat és státust kellett váltaniuk, hanem elvesztették történelmüket, életük egyik felét. Kénytelenek voltak újratervezni derékba tört életüket, noha az új élet idegennek tűnt, a régi legfeljebb lebegett a tudatukban, búvópatakként bukkant fel a családtörténetekben. Az 1914 körül vagy az utána születettekre, az apák nemzedékére egy másik feladat várt: a megmaradás melankolikus, sok kompromisszummal járó drámája. Ami nem jelentette a Trianon-trauma megszűnését is, hiszen a II. világháború története, a „hideg napok", majd a 44/45-ös magyarellenes atrocitások valójában revitalizálták a traumákat, ennek következtében a magyar kisebbségben felerősödött a bűn nélküli bűnhődés tudata, ami azonban a szocialista Jugoszláviában csak tabuként lappangott. Az anyaországi polgárok azt hiszik, hogy Trianonnal valamit igazságtalanul elvettek tőlük, sértve érezhették nemzeti önérzetüket, aktív vagy passzív részesei lettek a sokszor hisztérikus bűnbakkeresésnek, a Trianon a belpolitikai hadjáratok terepévé vált, ám a polgárok személyes életét nem szakította ketté. A trianoni paktum sokkal több a politikánál: sorsot és mindennapi életet jelent.

A közösnek nevezett ünnepségen megjelennek a magyar kisebbségi politikusok is, akik mindezért cserébe június 4-én megemlékezhetnek Trianonról, ami azonban már nem közös megemlékezés, hanem a magyar kisebbség „belügye"

A Trianon-trauma a maga valójában Jugoszlávia felbomlása után, főképp az elmúlt néhány évben a szerb nemzetállami ideológia kiteljesedésének korában reinkarnálódott. Nem kerülheti el a figyelmünket, hogy a magyar kisebbségi közösségben a szerb nemzetállam építés tárta fel a trauma mélységét. Nem csoda, hiszen az elmúlt években tettek érte. Nemrég emelték fel Nagybecskereken, majd Újvidéken I. Péter király 10 méter magas lovas szobrát, mellyel a többségi nemzet azzal büszkélkedik, hogy az egész Vajdaság legmagasabb szobra. Határozat született egy szabadkai I. Péter király-szoborépítésről is. Az emlékmű a nemzetállam hazafias szimbóluma lett! Napjainkban egyre inkább hangot kap a nézet, hogy még a trianoni békepaktum előtt a szerb haderő „felszabadította" a szerbséget a magyar elnyomás alól. Ugyanakkor november 25-e, a szerb hadsereg bevonulásának napja lett Vajdaság népeinek és kisebbségeinek hivatalos ünnepe, amelyet nagy pompával ünnepelnek Vajdaság-szerte, mivel ezen a napon a sebtében összehívott szerb nemzetgyűlés kikiáltotta Vajdaság Szerbiához való csatlakozását. Az esemény 1918. november 25-én történt, tehát közel két évvel a trianoni béke megkötése előtt. Ezt a dátumot emelik ki a közös tankönyvek is. A közösnek nevezett ünnepségen megjelennek a magyar kisebbségi politikusok is, akik mindezért cserébe június 4-én megemlékezhetnek Trianonról, ami azonban már nem közös megemlékezés, hanem a magyar kisebbség „belügye".

Ez az állapot valójában nem a Trianon-trauma feloldása, inkább a befagyasztása. A két kormány rendkívül jó viszonyt ápol egymással, vagyis egyik sem szól bele a másik nemzetállami stratégiájába. Igaz, a szerb nemzetállamiság szószólóinak kapóra jönnek a Nagy-Magyarország térképével flangálók, vagy az immár teljesen abszurd irredenta jelszavak puffogtatása, s természetesen a magyarországi Horthy-reneszánsz, amit a nemzetállam-építés szélsőséges hívei gyanús fenyegetésnek vélnek. Főleg a Vajdaságban, ahol egyre jelentősebb ortodox egyházi részvétellel elevenítik fel a „hideg napokat".

A magyar kisebbségben tehát feloldhatatlan ellentmondásokkal terhelve ébredezik a Trianon-trauma. Az ellentmondás lényege, hogy Magyarországon egyre erősebb a nemzetállami eszme, amivel a kisebbség hangadó része feltétel nélkül azonosul, ám ugyanez történik Szerbiában is, amit a kisebbségi tömegek helytelenítenek. Magyarországon egyre erőteljesebb a Horthy-revízió, Szerbiában viszont már megtörtént a nacionalista cset-

Minden kedves olvasónknak jó évre való beírattatást kíván a Szombat szerkesztősége

nik-mozgalom rehabilitálása, sőt egyre hangosabbak azok, akik a Hitler-kollaboráns és antiszemita Nedi rehabilitálását követelik, azzal az indoklással, hogy azért lett kollaboráns, hogy ne folyjék ártatlan szerb vér. A két országban zajló párhuzamos folyamatok a kisebbségben skizofrén helyzetet teremtenek.

Ezek után felmerül a kérdés, lehetséges-e Trianon-trauma feloldása? A két kormány közötti jó viszony ugyan elpalástolja, viszont nem orvosolja a traumát, hiszen a napi politikának inkább rövidlejáratú céljai, erősen korlátozott eszközei vannak, amelyek nem módosítják alapvetően a többségi társadalmakban és a kisebbségi közösségekben meglévő tudatállapotokat. Véleményem szerint a megoldás rébusza a nemzetállam-koncepcióban rejlik. Amíg tart a jelenlegi nemzetállami eszmerendszer erősödése – a kelet-közép-európai régióban éppen ez zajlik – addig a kisebbségben regenerálódik a Trianon-trauma.

Gyógyír tehát a jelenlegi helyzetben nincs, legfeljebb arról lehet szó, hogy ápolni kell a kölcsönös empátiát, valamiképpen nemesíteni kell az egyre durvább nemzeti szenvedélyeket. Valljuk be: amíg a nemzetállam eszménye mindenekfelett álló érték marad, addig a kisebbségek a nemzetállam albérlői lesznek. A trauma kezelhetetlen, viszont átértelmezhető: végül is az albérlő szabadabb, mint a nemzetállam főbérlője, aki egyben üdvöskéje is és foglya is. Ehhez azonban az is szükséges, hogy a trauma kreatív energiává váljék, és ne hallgasson a trauma-kuruzslókra.

Wekerle Szabolcs

SOROS AZ ESZTENÁN

(Fotó: Végh László)

Úgy tizenöt-húsz évvel ezelőtt mozgalmat alapítottam – jó, a mozgalom szó túlzás, egymagam voltam a tagja, sőt valószínűleg nem is tudott róla más rajtam kívül. Az volt a neve, hogy *Legalább valamit vissza!* A Trianon után használt jelszó – Mindent vissza! – mintájára született az elnevezés, és arra utalt, hogy ha mindent nem is, de valamit, idővel, egyszer, talán meg lehetne próbálni visszaszerezni a Magyarországtól 1920-ban elcsatolt részek közül.

Mielőtt az olvasó a szívéhez kapna: pontosan tudom, hogy ilyesmire a legvalószínűbben csak háború, de legalábbis nagyon súlyos konfliktus árán van lehetőség, amit nyilvánvalóan én sem kívánok. „Mozgalmam" inkább afféle gondolatkísérlet: muszáj-e lemondanunk arról, ami egyszer a miénk volt, és ahol még ma is jelentős százalékban magyar honfitársaink élnek? Azért, mert a történelem egy adott pillanatában – végtelenül igazságtalanul – kimondatott, hogy így lesz, mindörökké így kelle maradnia? Vagy, ha adódik valamilyen lehetőség, érdemes-e változtatni rajta?

Egy terület ideális esetben úgy is „visszatérhet", hogy

miközben marad a mostani országában, lelkileg-gazdaságilag- kulturálisan és egyéb módokon ezer szállal kötődik az anyaországhoz. Akár valamivel jobban is, mint ahhoz az államhoz, amelyben éppen elhelyezkedik. Ennek feltétele a mai (és tovább bővülő) Európa, és annak nyitott határai. Illetve egy olyan anyaországi politika, amely elősegíti az ilyen folyamatokat, és amely prioritásnak tekinti a határainkon túl élő magyarok igényeit, lehetőség szerint pedig autonómiatörekvéseit is. (És amely persze közben „a másik kezével" nem ügyködik épp azon, hogy ezt az Európát megtorpedózza – de ez a cikk most nem erről szól.)

A Fidesz 2010-es győzelme után sok-sok remény élt bennem a nemzetpolitikánkkal kapcsolatban. Az, hogy a megalakuló országgyűlés első lépése a kettősállampolgárság-törvény megszavazása volt, új idők nyitányát hirdette. Mostanra árnyalódott a kép: sok, korábban Fidesz-párti ismerősömmel ellentétben nem gondolom ugyan, hogy Orbán Viktor határon túli politikája kizárólag a szavazatszerzést célozza, de azt sem, hogy az a jó út, amelyen haladunk. Azt ellenben igen, hogy minden hibájával és baklövésével együtt messze a legjobb út a rendszerváltás óta.

Mindig meglep, amikor valaki azon csodálkozik, hogy a külhoni magyarok a Fideszt támogatják. Miért, kit kellene támogatniuk? Nem azt, aki egyáltalán észrevette őket?

A 2018-as kampányban megjelent Orbán Viktor Facebook-oldalán egy felvétel. „Helló, Brenzo" – szólt bele a telefonba a kormányfő, aki ezután Brenzovics Lászlóval, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) elnökével folytatott rövid beszélgetést, miután előző nap felgyújtották a szervezet ungvári irodáját. „Kell-e nektek pénzügyi segítség, felújítás, bármi?" – kérdezte a magyar miniszterelnök, biztosítva a kárpátaljai magyar politikust arról, hogy a KMKSZ és az ott élő magyarok számíthatnak a kormány támogatására.

Színtiszta kampányvideó egyfelől, persze; ugyanakkor sokat elárult arról, hol tartunk. Az anyaország miniszterelnöke bármikor fel tudja hívni egy határon túli magyar szervezet vezetőjét, hogy szót váltson vele. A dolog valószínűleg fordítva is működik: ha nem is feltétlenül közvetlenül a miniszterelnökkel, de ma a határon túliak a megfelelő csatornákon különösebb akadályoztatás nélkül kapcsolatba léphetnek a magyarországi illetésekkel, ha valamilyen problémájuk támad.

Ebben nincs semmi meglepő. Illetve, nem kellene, hogy legyen. Ugyanakkor gondoljunk bele: ugyanez ennyire olajozottan és magától értetődően zajlott-e 2010 előtt? Bármikor a rendszerváltás óta? Magyarország határon túliakat érintő politikájában paradigmaváltás történt a második Orbán-kormány hivatalba lépése óta. És ez, akárhonnan nézem, pozitív fejlemény.

A kormányzat hozzáállása meglepő, legalábbis szokatlan azért is, mert Magyarországon harminc évvel a rendszerváltás után még mindig nem került helyére sem Trianon, sem az elcsatolt részeken élők ügye. Még ma is gyakori, hogy a kisebbségi magyarokat románozzák, szerbezik, ukránozzák anyaországi honfitársaik. Még ma is előfordulhat, hogy a romániai elnökválasztás hajrájában egy magyarországi párt elnöke nem a magyar, hanem egy román jelölt mellett kampányol (pedig aki csak fél szemmel is figyeli a román politikai életet, még soha nem láthatott példát arra, hogy a román politika a szavakon túl valaha is a magyarok érdekeit nézte volna), míg párttársa a Felvidéken fogalmaz meg az ottani magyarok iránt legalábbis érzéketlen gondolatokat. Még ma is elhangozhat ilyen újságírói közbevetés egy interjúban Trianon közelgő, százéves évfordulója kapcsán egy magyar hetilapban: „Arról kevesebb szó esik, hogy Trianon az elképesztő veszteségek mellett újra a térképre rakja, hivatalosan elismerteti a nemzetközi közösséggel a független magyar államot."

A példák sora hosszan folytatható lenne. Ennek a helyzetnek a tükrében vizsgálva az Orbán-kormány Trianon- (és egyáltalán: szomszédság-) politikáját, már önmagában az, hogy az egyáltalán létezik, komoly fegyverténynek számít. Hát még, ha számba vesszük a rengeteg óvoda- és iskolaépítésre, örökségvédelemre, egyéb célra a határon túlra juttatott támogatást. Mindig meglep, amikor valaki azon csodálkozik, hogy a külhoni magyarok a Fideszt támogatják. Miért, kit kellene támogatniuk? Nem azt, aki egyáltalán észrevette őket?

Az, hogy a magyar kormány közben honi viszonyainkat is exportálja Pozsonytól Beregszászon és Csíkszeredán át Szabadkáig, szerte a Kárpát-medencében (és azon is túl), már kevésbé örvendetes. 2015-ben Gyimesben jártam, ahol egy kedves ismerősünk felvitt bennünket az esztenájához, vagyis ahhoz a hegyi kalyibához, ahol a telet leszámítva az állatait tartja, és pompás tejtermékeit készíti. Ültünk a kis házikóban, csodálatos tejfölös-túrós puliszkát ettünk, bort is ittunk hozzá, az ezeréves határ közelében méláztunk múlton és jövendőn, amikor valamiképpen az akkor éppen friss és ropogós témának számító menekültválságra terelődött a szó. Csakhamar azon vettem észre magam, hogy döbbenten hallgatom magyar köztelevízión edzett vendéglátónk szájából ugyanazokat a sorosozós, migránsozós szólamokat, amelyektől a Székelyföldön is túlra utazva olyan jó volt egy picit éppenséggel eltávolodni.

Igen, Orbánék a sok odafigyelés mellett a politikájukkal is „megajándékozzák" a határon túli magyarságot. Meg a stadionokkal. A folyamat ennyiben tökéletesen demokratikus: egyenrangú magyarok vagyunk, ugyanaz jár számos tekintetben.

Mégis, a kisebbségpolitikánkat tekintve előre félek attól, mi lesz itt, ha a Fidesz-kormány egyszer megbukik (mert meg fog, hiszen semmi sem tart örökké). Hogyan kezeli majd ezt a kérdést a másik, az üggyel kapcsolatban minimum közömbös, sokszor pedig kimondottan ellenséges politikai oldal? Teljesen kézenfekvő lesz, hogy az elsők között a mostanáig „túlszeretett" (túlszeretett… a valóságban egyszerűen csak végre a helyén kezelt) határon túli magyarságot bünteti majd. És ne legyenek illúzióink: ezt nemcsak Orbán itthoni ellenfelei várják, hanem a hajdani kisantant összes mindenkori vezetője is.

(Fotó: Kummer János)

ÖSSZEKÖTNI A SEGÍTŐKÉSZSÉGET A RÁSZORULTSÁGGAL

Milyen felelősséget ró ránk, hogy az anyagi javak eloszlása szélsőségesen egyenlőtlen Magyarországon? Mi dolga van egyes magyar régiók mélyszegénységével a fővárosi középosztálynak, a budapesti zsidó közösség tagjainak? Erről beszélgettünk az Adománytaxi megálmodójával és működtetőjével, Horn Tamással.

Mivel foglalkozik az Adománytaxi Alapítvány?

Megpróbáljuk összegyűjteni az elsősorban a háztartásokban keletkező felesleget és eljuttatni a mélyszegénységben élő településekre. A tárgyi segítségen túl fontos cél az is, hogy hidat építsünk a két világ között. Sokan a tárgyi adományozást még ma is lomtalanításnak tekintik, és nem tudatosan művelik, emiatt nem is szembesülnek a rászoruló közösségek igényeivel, problémáival. Mi lehetőséget adunk arra, hogy az adományozó kövesse a felajánlása útját és vele együtt így megismerheti a mélyszegénység rendszerszerű működését is. Hosszútávú célunk, hogy a fejekben érjünk el változást, vagyis, hogy társadalmi aktivitásra sarkalljuk az embereket.

Te magad hogyan váltál aktívvá ebben az ügyben?

Szociológus hallgatóként jártam kistelepüléseken, kutatótáborokban, nagyon vonz ez a világ minden nyomorúsága ellenére. De a közvetlen inspirációt a menekültválság tetőpontján kaptam, amikor sokan vittek adományokat a Keleti pályaudvarhoz. Frusztrált, hogy itt sok van, ott meg kevés, és a felesleg mégsem jut el oda, ahol szükség volna rá. Az alapötlet annyi volt, hogy kössük össze a kettőt.

Az Adománytaxinak erős beágyazottsága van a zsidó közösségi civil életben. Ugyanakkor egy ilyen küldetésű szervezetet Magyarországon nem feltétlenül szoktak a zsidósághoz vagy a zsidó közösséghez kötni.

Milyen gyakran találkozol ezzel a dilemmával, akár azt is figyelembe véve, hogy a világ számos részén a szociális felelősségvállalás, „a világ megjavítása" ugyanolyan fontos zsidó érték, mint a zsinagógai hagyományok ápolása.

Valóban visszatérő téma az Adománytaxi kapcsán, hogy mennyire zsidó közösségi szervezet. A tevékenységünk nem a közösségre fókuszál, de az inspirációim a zsidó közösségből jönnek, mindent ebben a közegben tanultam, sok önkéntesünk, támogatónk is a budapesti zsidó közösségből jön. Emellett személyes feladatomnak érzem a zsidó közösség kimozgatását abból a budapesti buborékból, amelyben élünk, és megmutatni nekik Magyarország másik, talán valódibb arcát. Hálásak vagyunk a külső támogatásért, de szeretnénk még jobban bevonni őket ebbe a munkába és megosztani velük a felelősségvállalás örömét. A zsidóság tanítása egyetemes, nem szabad, hogy a közösség felelőssége leszűküljön csupán a saját maga szociális, egészségügyi, oktatási ellátására. Rengeteg és egyre több rászoruló van Magyarországon, azt gondolom, osztoznunk kell az értük viselt felelősségben is.

Személyes feladatomnak érzem a zsidó közösség kimozgatását abból a budapesti buborékból, amelyben élünk, és megmutatni nekik Magyarország másik, talán valódibb arcát

Hogy látod, a zsidó közösség kihívásai mennyiben térnek el a magyar társadalom kihívásaitól?

Úgy érzem, hogy egy sziget vagyunk, szociális és anyagi értelemben is. Persze a zsidó közösségben sem ismeretlen a nélkülözés, de a léptékek mások: nem hasonlítható azzal, amikor a sokadik generáció nő fel munka és képzettség nélkül, amikor teljes faluközösségeknek sincsen semmi tapasztalata a minőségi oktatásról és egészségügyről, amikor mindenki kiszolgáltatott a korrupt falu- vagy városvezetésnek, és még elképzelni sem tudják, hogyan kéne kiállniuk magukért.

Mennyire lehet valódi a kapcsolat az adományozó és az adományokra szorulók között? A ti esetetekben a budapesti középosztálybeliek és a mélyszegénységben élő települések lakói között.

Mi minden esetben olyan helyi partnerekkel dolgozunk, akik ismerik a terepet, a helyieket és a helyi viszonyokat. Csak oda megyünk, ahol várnak minket, és örülnek, hogy érdeklődünk irántuk, és ők is kíváncsiak, ők is kérdeznek. A falvakba szervezett közösségi napjaink során zajlanak gyerekfoglalkozások, beszélgetünk a helyi vezetőkkel, családokkal, ezek igazán személyes kapcsolódások. A néhány órás látogatások arra jók, hogy erős benyomást keltsenek, és elindítsanak valamit a fejekben. Elhangzott már a klasszikusnak mondható vád, hogy ezek a látogatások látványosságot csinálnak a mélyszegénységből, de mi úgy gondoljuk, ez egy valódi odafordulás – tanulni is megyünk, hiszen keveset tudunk.

Szóba kerül ilyenkor, hogy ti egy zsidó közösségi hátterű szervezetet képviseltek?

Ritkán. Szembeötlőbb különbségek vannak az életfeltételeink között, hogy még erre is lenne idő és keret. Ők elsősorban azért jönnek, hogy olcsón hozzájussanak az adományokhoz. Viszont, ha lenne több időnk ilyenkor, a mi érzékenyítésünk mellett őket is lehetne „érzékenyíteni". Ez a folyamat persze a személyes kapcsolódásokon és a személyes történeteken keresztül azért néha elkezdődik.

Azt mondtad, „olcsón jussanak adományokhoz". Ez azt jelenti, hogy pénzt kértek értük?

Szeretnénk hozzájárulni a kiszolgáltatottság ördögi körének megtöréséhez. Jelképes összegekért, általában 50 forintért adjuk az adományokat, és a befolyt összeggel a helyi közösséget támogatjuk, vagyis ők maguk adják ezt össze a saját gyerekeik programjaira. Ilyenkor egy vásárlói élményt élnek át, végiggondolják, mire van szükségük a leginkább, és megtapasztalják, hogy a sok kicsi tényleg sokra megy. Terveznek, felelősséget vállalnak. Előfordult már, hogy az önkormányzat is átvette ezt a modellt. Azt is próbáltuk bevezetni, hogy ott helyben dönthessenek az adományvásárlók arról, mire fordítják a befolyt pénzt.

A koronavírus-járvány kitörése ellehetetlenítette a személyes érintkezést igénylő programok továbbvitelét, és átmenetileg le is kellett állnotok az alaptevékenységgel. Ugyanakkor időközben sikerült megszerveznetek egy sikeres akciót.

Úgy kezdődött, hogy megkerestek minket egy ötlettel – egy hölgy maszkokat szeretett volna gyártani és szervezeti háttérre volt szüksége. Mi végigvittünk egy adománygyűjtő kampányt, anyagot vásároltunk, abból önkéntes és profi varrónők maszkokat varrtak, amit az önkéntes sofőrök elvittek egészségügyi és szociális intézményekbe. Tizenötezer darabot tudtunk legyártani 3 millió forintból. Jó volt látni, hogy milyen széleskörű együttműködés működtette ezt a kezdeményezést.

Hogy tudjátok biztosítani az Adománytaxi pénzügyi fenntarthatóságát?

A pályázatok mellett nagy hangsúlyt fektetünk a cégekkel való partnerségekre, és a pénzadományok súlyát is próbáljuk növelni. Jelen pillanatban épp egy játékgyártó cég támogatja az egyik oktatási projektünket. De szívesen fogadjuk a természetbeni felajánlásokat is – most például új raktárhelyet keresünk, de a szállításra használt teherautó is mindig jól jön. Év elején pedig elkezdtünk utakkal egybekötött céges csapatépítő napokat szervezni. Ezeket a járványhelyzet javulásával szeretnénk majd ismét folytatni.

Mit remélsz, hol fogtok tartani 5 év múlva?

Azt reméljük, egyre több mindennel tudjuk majd segíteni a nehéz helyzetű településeket. Az adományokon kívül képzésekkel, egyéb programokkal, akár beruházásokkal is. Budapesten rengeteg segíteni akarás és nélkülözhető vagyon koncentrálódik, ezt kell összekötni a rászorultsággal.

A beszélgetés a Szombat folyóirat és a Mozaik Zsidó Közösségi Hub együttműködésében készült interjúsorozat része. (x)

ÉLET ÉS IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Kedvezményes előfizetési díj
1 évre 25 200 Ft
Megrendelhető a szerkesztőségben
(1089 Bp., Rezső tér 15.)
Telefon: 210-5149, 210-5159
Fax: 303-9241
e-mail: es@es.hu

AMI A CÍME.

Megjelenik minden pénteken!
Keresse az újságárusoknál
vagy fizessen elő!

Márkaszervizek és típustól független szervizszolgáltatások; több, mint 25 éves tapasztalattal!

IV. ker., Fóti út 143.
IV. ker., Külső Váci út 20.
XIII. ker., Váci út 113.
XIV. ker., Tengerszem u. 59/A.
XV. ker., Szentmihályi út 142.

OPEL ŠKODA TOYOTA FIAT RENAULT DACIA Volkswagen Service BOSCH Service Schiller.hu

Megjelentek!

A Mazsike biciklis könyvsorozatának két újabb kötete már kapható: 2 500 Ft/db.

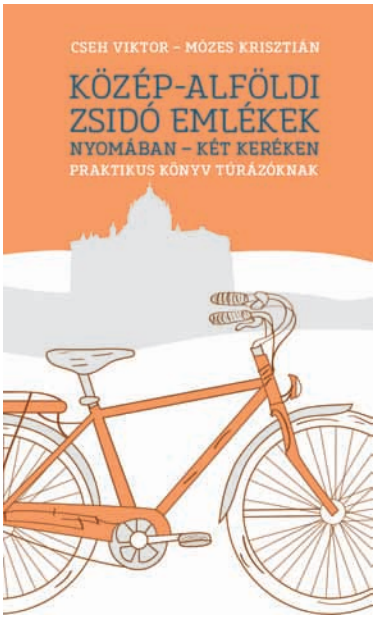

További információk:
mazsike@gmail.com
www.mazsike.hu

MAZSIKE
MAGYAR ZSIDÓ

VEGYE MAGÁNAK A BÁTORSÁGOT!

DE MÉG JOBB, HA ELŐFIZET

Még sosem volt ilyen fontos.
Sem Önnek, sem nekünk.

Fizessen elő most egy évre **7 740 forint kedvezménnyel*** mindössze 27 960 forintért a Magyar Narancsra, és nem csak bátorságot kap tőlünk, de a legtöbb helyen **20 százalék kedvezményre** jogosító Magyar Narancs Olvasókártyát is!

*Az áruspéldányhoz képest.

SZÁMOLJON VELÜNK!
egy szám újságárusnál: 700 Ft | egy szám éves előfizetőknek: 548 Ft

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
negyedév: 8 490 Ft | fél év: 15 480 Ft | egy év + olvasókártya: 27 960 Ft

20% kedvezmény:
Belvárosi Színház | Bethlen Téri Színház | Cirko-Gejzír | Fonó Budai Zeneház | Írók Boltja | Jurányi Ház | Katona József Színház és Kamra | Ludwig Múzeum | Örkény Színház | Radnóti Színház | Szkéné Színház | Trafó

10% kedvezmény:
Tranzit Art Café

Részletek:
www.magyarnarancs.hu/elofizetes

MAGYAR NARANCS

9 770865 384003 20007

nka

Nemzeti Együttműködési Alap